

Poticanje tolerantnog ponašanja kroz grupne aktivnosti u dječjoj knjižnici

Zuzjak, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:343546>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Informatologije

Mateja Zuzjak

**Poticanje tolerantnog ponašanja kroz grupne aktivnosti u dječjoj
knjižnici**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Martinović

Osijek, 2016.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za informacijske znanosti

Diplomski studij Informatologije

Mateja Zuzjak

**Poticanje tolerantnog ponašanja kroz grupne aktivnosti u dječjoj
knjižnici**

Diplomski rad

Područje društvenih znanosti, polje informacijskih i komunikacijskih znanosti,
grana informacijskih sustava i informatologije

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Martinović

Osijek, 2016.

SAŽETAK

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati na koji način dječja knjižnica može biti aktivan sudionik odgoja za toleranciju. Tema je obrađena na način da je prvo predstavljeno značenje pojma tolerancija te povijesni kontekst shvaćanja tolerancije. Rad se djelomično osvrće na ulogu koju u poučavanju i poticanju tolerancije ima obitelji te odgojno-obrazovne ustanove društva. Kako je svoju ulogu u promicanju tolerancije prepoznala i dječja knjižnica, u rada su detaljnije objašnjene karakteristike, tijek i način vođenja radionica, jednog od oblika suradničkog učenja, koji tematski može biti usmjeren ka razvoju humanih vrijednosti, konkretno, tolerancije. Da bi dječji knjižničar mogao osmišljavati i provoditi pedagoške radionice, kojima je cilj razvoj humanih vrijednosti, mora posjedovati određene emocionalne i socijalne kompetencije, koje su nerijetko produkt osobnih i stručnih usavršavanja, suradnje sa drugim osobama iz struke te razmjene iskustava sa stručnjacima drugih profesija. U poticanju tolerancije u kontekstu dječje knjižnice važnu ulogu ima i korištenje primjerene literature, kao i uređenje prostora knjižnice. Težište rada je na prikazu akcijskog istraživanja manjeg opsega, provedenog na Dječjem odjelu Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku cilj kojeg je poticanje tolerantnog ponašanja kod djece. Akcijska istraživanja primjenjuju se u okviru odgoja i obrazovanja kao sredstvo definiranja i rješavanja problema te poboljšanja, unaprjeđivanja i mijenjanja stavova, ali i različitih ponašanja.

Ključne riječi: tolerancija, dječja knjižnica, odgojno-obrazovni sustav, obitelj, radionica

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TOLERANCIJA ILI SNOŠLJIVOST	2
2. 1. TOLERANCIJA KROZ POVIJEST	3
3. POUČAVANJE I POTICANJE TOLERANCIJE	5
3. 1. TOLERANCIJA U OBITELJI	5
3. 2. TOLERANCIJA U SUSTAVU ODGOJA I OBRAZOVANJA	7
3. 2. 1. OBRAZOVANJE ZA TOLERANCIJU	7
3. 2. 2. TOLERANCIJA U OBRAZOVANJU	8
3. 2. 3. OBRAZOVANJE O TOLERANCIJI	9
4. DJEČJE KNJIŽNICE I PROMICANJE TOLERANCIJE	10
4. 1. ULOGA DJEČJEG KNJIŽNIČARA U POTICANJU TOLERANTNOG PONAŠANJA	11
4. 2. LITERATURA I IGRAČKE KOJI PROMIČU TOLERANCIJU	13
4. 3. PROMICANJE TOLERANCIJE KROZ UREĐENJE PROSTORA DJEČJE KNJIŽNICE	15
5. RADIONICE KAO ORGANIZACIJSKI OBLIK ODGOJA I UČENJA ZA TOLERANCIJU U DJEČJOJ KNJIŽNICI	16
5. 1. POJAM RADIONICA	16
5. 2. REALIZACIJA RADIONICE	17
5. 3. PROSTORNO UREĐENJE I MATERIJALI ZA PROVEDBU RADIONICA	19
6. EMPIRIJSKI DIO	20
6. 1. AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE	20
6. 2. POLAZNE VRIJEDNOSTI ZA ISTRAŽIVANJE	21
6. 3. ISTRAŽIVAČKI PROBLEM	21
6. 4. CILJEVI ISTRAŽIVANJA I KRITERIJI ZA PROCJENU USPJEŠNOSTI ISTRAŽIVANJA	22

6. 5. POSTUPCI PRIKUPLJANJA PODATAKA.....	23
6. 6. KONTEKST ISTRAŽIVANJA	25
7. PROVEDBA AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA.....	27
7. 1. TIJEK PEDAGOŠKE RADIONICE "JA I DRUGI"	27
7. 1. 1. INTERPRETACIJA	30
7. 2. TIJEK PEDAGOŠKE RADIONICE "POŠTUJ MOJU RAZLIČITOST".....	36
7. 2. 1. INTERPRETACIJA	39
8. KRITIČKI OSVRT NA ISTRAŽIVANJE	47
9. ZAKLJUČAK	49
LITERATURA.....	50
PRILOZI.....	54

1. UVOD

U suvremenim društvima, u svijetu koji sve više prepoznaje važnost globalne povezanosti, važno je da djeca, u procesu razvoja emocionalnih i socijalnih vještina, nauče uvažavati prirodu različitosti između pojedinaca i grupa s kojima dolaze u kontakt. Djeca o toleranciji prema različitostima uče ponajviše po modelu u roditeljskom domu, odnosno gledajući ponašanje svojih roditelja. Uz obitelj, snažan utjecaj na razvoj i održavanje tolerancije imaju odgojno-obrazovne ustanove, od vrtića do srednjih škola, visokoškolske ustanove, vršnjaci i mediji. Sukladno tomu, djeci u okviru odgojno-obrazovnog procesa mora biti osiguran kurikulum koji uvažava njihov rodni, kulturni i jezični identitet i podrijetlo, a istovremeno ih upoznaje i uči o obilježjima i ljudskim pravima drugih skupina, zajednica i naroda te univerzalnim moralnim načelima. Osim u odgojno-obrazovnim ustanovama, važnost promicanja tolerancije prepoznata je i u okviru kulturnih ustanova u društvu, među kojima je i dječja knjižnica. Dječja knjižnica u svom fondu posjeduje građu (tiskanu i audiovizualnu), igračke i druge materijale, koji se, primjenom psihološko-pedagoških pristupa, mogu prilagoditi i biti osnova za poučavanje i poticanje tolerancije na kreativan i djeci zanimljiv način. Poticanje tolerancije u dječjoj knjižnici može se ostvariti provođenjem različitih aktivnosti za djecu, pri čemu se, sukladno dobi, prethodnom znanju i iskustvu djece, osmišljavaju i provode aktivnosti cilj kojih je usvajanje novih znanja i vještina vezanih uz područje međusobne tolerancije i uvažavanja različitosti. U poticanje tolerancije svakako bi trebalo uključiti i roditelje, što se može učiniti posredno i neposredno. Posredno uključivanje moguće je preko slikovnica i dječjih knjiga koje propagiraju jezične, rodne i etničke sličnosti i različitosti, a koje roditelji djeci čitaju ili s njima uvježbavaju u obliku igrokaza.¹ Neposredno uključivanje roditelja moguće je u okviru nekih aktivnosti za roditelje u kojima se, uz ostale sadržaje, može sustavno uključivati i poučavanje tolerancije prema različitostima. Dakako, posebnu vjerodostojnost dječjim knjižnicama u promicanju i zaštiti osnovnih društvenih vrijednosti osigurava stručno, visoko obrazovano knjižnično osoblje čije je poslovanje i stalno stručno usavršavanje regulirano posebnim zakonskim propisima, a na poštivanje osnovnih etičkih načela koja se tiču jednakosti, intelektualnih prava i sloboda dodatno ih obvezuje i etički kodeks.²

¹ Usp. Krizmanić, Mirjana. Tolerancija u svakidašnjem životu: psihologija tolerancije. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2003. Str. 123.

² Usp. Bačić, Edita. Važnost knjižnica u promicanju društvene osjetljivosti. // Narodne knjižnice i promicanje društvene tolerancije: zbornik radova. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića, 2013. Str. 50-51.

2. TOLERANCIJA ILI SNOŠLJIVOST

Pojam tolerancija označava odnos koji u potpunosti prihvaća drugoga, drugačije kulture, običaje, druge narode, uvjerenja, mišljenja.³ Tolerantan je onaj koji je snošljiv, trpeljiv, obazriv. Prema UNESCO-voj definiciji, tolerancija je poštivanje, prihvaćanje i uvažavanje bogatstva različitosti u našim svjetskim kulturama, naša forma izražavanja i način da budemo ljudi.⁴

Tolerancija (snošljivost), kao osnovna kvaliteta međuljudskih odnosa, temelji se na odnosima koji isključuju bilo koju vrstu nasilja, od verbalnog nasilja između dvoje ljudi do ratova u međunarodnim okvirima.⁵ Toleranciju odlikuje pozitivan odnos prema drugima i priznavanje drugima prava na osobnost i identitet. Pri tome biti tolerantan ne znači žrtvovati vlastitu baštinu ili uvjerenja. Moguće je biti ponosan i u potpunosti se držati svojih uvjerenja, a s druge strane uvažavati i poštovati razlike drugih. Tolerancija se uči u obitelji i na svim stupnjevima formalnog i neformalnog odgoja i obrazovanja, kao i u svakodnevnoj komunikaciji s pripadnicima zajednice kojoj pojedinac pripada. Vezano uz to, kao preduvjet tolerancije u društvu, potrebno je osigurati znanja o ljudskim pravima, demokraciji, slobodi, nenasilju, komunikaciji te različitosti i identitetu ljudi i kultura na razini odnosa među pojedincima, kao i na razini globalnih odnosa.⁶ Potrebno je djelovati na usvajanje stavova o ljudskom dostojanstvu i vrijednostima, o potrebi socijalne pravde i demokracije za sve članove društva, što dovodi do tolerantnog ponašanja pri izgrađivanju kulture mira. Od velike je važnosti ukazivati na različitost kao poželjnu karakteristiku pojedinca koja može dovesti do njegova uspjeha, jer su upravo različiti stavovi, znanja, ideje, sposobnosti i mogućnosti jedina garancija uspjeha u suvremenom društvu.

Najveća prepreka tolerantnom ponašanju su predrasude i stereotipi. Predrasude su stavovi, mišljenja ili osjećaji o određenoj osobi ili grupi ljudi koji su stvoreni bez prethodnog odgovarajućeg znanja ili razloga.⁷ Iako predrasude mogu biti pozitivne i negativne, najčešće se poistovjećuju s odbojnim stavom, antipatijom ili mržnjom prema nekoj društvenoj grupi ili

³ Natuknica tolerancija. // Hrvatski jezični portal. URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19nURI8&keyword=tolerancija (2016-08-30)

⁴ Usp. Slunjski, Edita. Kako djetetu pomoći da ... (p)ostane tolerantno (razumije i prihvaća različitosti): priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje. 2. izd., Zagreb: Element, 2014. Str. 11.

⁵ Usp. Maleš, Dubravka. Odgoj za demokraciju u ranom djetinjstvu: priručnik za rad s djecom predškolske dobi na razvoju humanih vrijednosti. Zagreb: Udruženje djeca prva, 2005. Str. 59.

⁶ Usp. Maleš, Dubravka. Živjeti i učiti prava: odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja. Zagreb: Filozofski fakultet, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, 2003. Str. 69.

⁷ Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. 2005. Str. 59.

nekim njezinim članovima.⁸ Stereotipi su pojednostavljena uopćavanja o određenoj skupini (kulturnoj, nacionalnoj, spolnoj, rasnoj), a koja se pripisuju svakom pojedinom pripadniku unutar grupe, ne razmatrajući pritom razlike među pojedincima.⁹ Kako djeca već od najranije dobi počinju uočavati razlike među ljudima, tada se javljaju i prve predrasude i stereotipi. Upravo je tada potrebno odgovarajućim odgojnim postupcima djelovati i spriječiti razvoj predrasuda i stereotipa, kao i drugih oblika netolerantnih ponašanja koja se temelje na neprihvatanju različitosti, kao što su rasizam, seksizam, etnocentrizam, antisemitizam, šovinizam, ksenofobija, religiozna diskriminacija i tomu slično. U radu s djecom naglasak treba stavljati na shvaćanje pojma zajednice i razvijanje osjećaja zajedništva, poticanje usklađenog djelovanja prema istom cilju ili na zajedničko rješavanje problema, razvijanje međukulturnog dijaloga i pregovaranja, razvijanje vještina nenasilne komunikacije u rješavanju sukoba te sustavno usmjeravanje na prepoznavanje individualnih razlika kao temelja opstojnosti ljudskih zajednica.¹⁰ Poticanje tolerancije tako je zadatak primarne djetetove okoline, obitelji, ali i ustanova u društvu (odgojno-obrazovnih, kulturnih) u okviru kojih dijete odrastajući provodi vrijeme.

2. 1. TOLERANCIJA KROZ POVIJEST

Rasprava o toleranciji kroz povijest vezana je za religiju - područje čiji su razvoj oduvijek pratile podjele i sektaštvo, a prema tome i pojave netolerancije i nasilja, pri čemu je dovoljno prisjetiti se poznatih "vjerskih ratova".¹¹ Vjerski sukobi između katolika i protestanata u Europi započeli su Lutherovim idejama o individualnom odnosu vjernika prema Bogu te smanjenju autoriteta crkve po tom pitanju i kulminirali su sve do Tridesetogodišnjeg rata (1618.-1648.) koji je Vestfalskim mirom konačno odredio smanjenje autoriteta tadašnjeg Habsburškog Carstva nad državama kao i papinskog utjecaja na državne politike.¹² Za povijest tolerancije na vjerskom planu osobito značenje ima Augsburški vjerski mir iz 1555. godine. Augsburški vjerski mir predstavlja ugovor između njemačkog cara Karla V. i snaga Schmalkaldenske lige, saveza luteranskih kneževa, kojim su službeno završeni vjerski sukobi.¹³

⁸ Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. 2003. Str. 70.

⁹ Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. 2005. Str. 59.

¹⁰ Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. 2003. Str. 67.

¹¹ Usp. Trimarchi, Michele; Papeschi, Luciana Luisa. Od tolerancije do prihvatanja različitosti. // Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja 5, 2 (1996), str. 322.

¹² Usp. Vujić, Antun (gl. ur.). Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, XX. Knjiga Ti – Ž. Zagreb: Pro Leksis d.o.o.; Večernji list d.d., 2007. Str. 57.

¹³ Usp. Bertoša, Slaven O toleranciji kroz povijest. // Tabula 12 (2014), str. 45.

Pojam tolerancija u današnjem smislu poimanja te riječi pojavljuje se u razdoblju humanizma. Tada je taj pojam podrazumijevao način ponašanja kojim se drugima dopušta sloboda izražavanja mišljenja s kojim se ne slažemo i dajemo pravo drugome da živi u skladu sa svojim načelima, drugačijima od naših. Među prvima koji su u 17. stoljeću pisali o toleranciji bio je engleski filozof i pisac, utemeljitelj klasičnog britanskog empirizma, John Locke, u svojoj raspravi *Pismo o toleranciji*. Iz njegovih metoda moralnog odgoja te individualnog pristupa svakom djetetu, vidljivo je poštivanje različitosti, prihvaćanje slobode i humanizma u razvoju pojedinca, što su preduvjeti odgajateljeve tolerancije prema odgajaniku.¹⁴

Protiv vjerske netolerancije i fanatizma u 18. stoljeću aktivno je pisao francuski filozof, teoretičar i književnik François-Marie Arouet, poznatiji kao Voltaire. Voltaire u svojoj *Raspravi o toleranciji* ističe kako smo svi samo ljudi i da svi ljudi griješe. Prema njemu, ljudi bi se češće trebali sjetiti da su međusobno braća i da neke pogreške, kao i različitosti, nisu za osuđivanje nego za opraštanje.¹⁵ Aktivan u problematiziranju pojma tolerancije bio je i francuski filozof Jean Jacques Rousseau. On je kao odgojni cilj isticao čovjekovu slobodu i njegov prirodni odgoj jer u prirodnom poretku svi ljudi su jednaki. Zadatak moralnog odgoja je odgoj dobrote i ljubavi prema svim ljudima.¹⁶ Za 18. stoljeće važno je istaknuti i dvije deklaracije o pravima čovjeka: američku *Deklaraciju o pravima*, koju je u lipnju 1776. godine proglasilo plemstvo Virginije i kojom je puritanski princip slobode spojen s prosvjetiteljskom demokracijom, te francusku *Deklaraciju o pravima čovjeka*, koja je 1789. godine, u 17 članaka, sintetizirala konačnu propast "starog sustava" i proglasila nove principe koji od tada reguliraju javni život Francuza.¹⁷ Obje se temelje na vrlo naglašenom načelu tolerancije.

U 19. stoljeću ideja tolerancije razvijala se u korak s modernim liberalnim idejama, a glavni predstavnik u tom razdoblju bio je John Stuart Mill koji toleranciju usmjerava na odnose između pojedinaca ili skupine i drugog pojedinca te navodi "princip štete" kao jedino mjerilo prema kojem se treba intervenirati i spriječiti postupke koji bi mogli naštetiti drugome pojedincu.¹⁸

Tolerancija u 20. stoljeću podrazumijeva i izraz uvažavanja druge osobe, priznavanje jednakih prava drugima te kao intrinzična vrijednost, a ne sredstvo za rješavanje društveno političkih sukoba. U prosincu 1994. godine, proglašavajući desetljeće Ujedinjenih naroda, posvećeno odgoju za ljudska prava, Opća skupština definirala je odgoj za ljudska prava kao

¹⁴ Usp. Relja, Jasna. Tolerancija u sustavu odgoja i obrazovanja. // Napredak 144, 3 (2003), str. 340.

¹⁵ Usp. Voltaire. Rasprava o toleranciji. Zagreb: Matica Hrvatska, 1997. Str. 86.

¹⁶ Usp. Relja, Jasna. Nav. dj. Str. 340.

¹⁷ Usp. Bertoša, Slaven. Nav. dj. Str. 46.

¹⁸ Usp. Kutleša, Stipe (gl. ur.). Natuknica tolerancija. // Filozofski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2012. Str. 1168.

"cjeloživotni proces pomoću kojega ljudi, na bilo kojoj razini razvoja i u svim društvenim slojevima, uče poštovati dostojanstvo drugih kao i načine i metode za jamčenje tog poštivanja u svim društvima".¹⁹ U prosincu 2005. godine od strane Ujedinjenih naroda promaknut je *Svjetski program odgoja za ljudska prava*, čija je temeljna svrha uključivanje ljudskih prava u kurikulum svih razina odgojno-obrazovnih ustanova. Na razini Republike Hrvatske, značajan je *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava*, koji je Vlada Republike Hrvatske donijela 1999. godine.²⁰ Neovisno o napretku u razvoju demokratskog društva i razvitka ljudskih prava u 20. i 21. stoljeću, itekako postoje kršenja ljudskih prava. Upravo je zato potrebno intenzivirati širenje svijesti o važnosti tolerancije na svim razinama: lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj.

3. POUČAVANJE I POTICANJE TOLERANCIJE

3. 1. TOLERANCIJA U OBITELJI

Stoljetna pedagoška iskustva i znanstvena pedagojska istraživanja slažu se u tome da su roditelji prvi i najvažniji odgajatelji i da je obitelj najutjecajniji odgojni čimbenik. Dijete od najranije dobi kroz interakciju sa svojom društvenom okolinom usvaja znanja, stavove, vrijednosti i ponašanja koja su neophodna za njegovo sudjelovanje u životu zajednice u budućnosti. Već u prvim godinama života ostvaruje se primarna socijalizacija koja je izuzetno važna za daljnji razvoj pojedinca. Primarna socijalizacija odnosi se na učenje govora i razvoj misaonih sposobnosti, kao i na internalizaciju kulturnih vrijednosti i normi, emocionalnu stabilizaciju te vrednovanje uloga, stajališta i različitosti kod drugih ljudi.²¹ Djeca počinju uočavati različitosti među ljudima rano, već u trećoj godini (spolne razlike, rasne razlike, razvojne smetnje, invaliditet).²² Tada se rađaju i prve predrasude i interioriziraju stereotipi.²³ Naravno, to ovisi o okruženju, stavovima i ponašanjima odraslih kojima je dijete okruženo. U primarnom okruženju, obitelji, dijete, gledajući ponašanja svojih roditelja, stvara sliku o tome koja su ponašanja prihvatljiva, a koja nisu te se u skladu s tim i ponaša, neovisno o tome jesu li

¹⁹ Usp. Bosnić, Rossana; Marušić, Jasminka; DeGiuli-Čizmić, Dajna. Odgoj za ljudska prava: projekt "Nenasilno rješavanje sukoba". // *Mirisi djetinjstva* 14 (2008), str. 204.

²⁰ Isto.

²¹ Usp. Mijić, Filip. Socijalizacija, socijalna kontrola i devijantnost. URL: http://www.academia.edu/5118345/SOCIJALIZACIJA_SOCIJALNA_KONTROLA_I_DEVIJANTNOST (2016-06-27)

²² Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. 2005. Str. 59.

²³ Isto.

ta ponašanja prosocijalnog ili destruktivnog karaktera. Naime, roditelji često nisu tolerantni prema drukčijima ili prema strancima, pa onda tome ne mogu podučiti svoje dijete niti mu to primjerom vlastitog ponašanja mogu pokazati. Često je dovoljno da roditelji, razgovarajući, spomenu npr. Jasnu "od koje kao Hercegovke" i ne možeš ništa drugo očekivati ili Valeriju "koja i ne zna drugo nego prati prozore", pa da dijete zaključi da nešto nije u redu sa Hercegovcima i s pranjem prozora, umjesto da dijete od najranije dobi bude poučeno da su svi ljudi jednako vrijedni, a svaki kvalitetno obavljen posao vrijedan poštovanja.²⁴ Neki roditelji će gasiti radio čim počne glazba koju "ne podnose", a drugi posprdno komentirati nečiju neknjiževnu dikciju.²⁵ To su sve situacije iz kojih dijete nešto zaključuje i oblikuje vlastite obrasce mišljenja i djelovanja. Netolerancija prema različitostima od strane roditelja, može se manifestirati i kroz različite zabrane, npr. zabrane da njihovo dijete sjedi u klupi s tjelesno hendikepiranim djetetom, da se druži s djetetom romske nacionalnosti, priča sa starijim osobama i tomu slično. Neki će, pak, ići do toga da dijete ispišu iz škole zbog nekog djeteta koje smatraju ugrožavajućim za njihovo dijete jer je, primjerice, HIV pozitivno. Treba naglasiti da snažan utjecaj na razvoj tolerancije kod djece, uz obitelj, imaju odgajatelji, učitelji, profesori, vršnjaci te mediji. Najjači je utjecaj roditelja, jer ako je, primjerice, dijete kod kuće naučilo da se ne treba družiti sa romskom djecom, ono će romsku djecu izbjegavati na igralištu, vrtiću i u školi te vrijeme radije provoditi sa djecom koja dijele njegov stav prema Romima. Važno je istaknuti da roditelji, odgovarajućim odgojnim postupcima, mogu i moraju spriječiti razvoj predrasuda, stereotipa i različitih fobija prema ljudima koji drugačije misle i izgledaju. Ono na što je posebno potrebno obratiti pozornost pri odgoju za humane vrijednosti, konkretno toleranciju prema različitostima, je dopustiti djeci da slobodno upoznaju, pitaju, izraze svoje mišljenje te nepristrano razvijaju stavove prema određenim različitostima s kojima se susreću u svojoj okolini. Uz to, mnogo je načina na koje se kroz obiteljske aktivnosti može razvijati tolerantno ponašanje. Primjerice, roditelji mogu dijete odvesti na predstavu, plesni ili glazbeni nastup umjetnika koji se od njih razlikuje rasom ili etničkom pripadnošću.²⁶ Isto tako, dijete je moguće odvesti u etnički restoran i naučiti ga više o hrani koja se tamo poslužuje, ali i drugim običajima vezanima uz određenu kulturu. Isto tako, potrebno je poticati dijete na pohađanje tečajeva stranih jezika, pogotovo onih koji su zastupljeni u njegovoj zajednici te ga uključiti u dobrotvorne organizacije u zajednici, kao što su organizacije za pomoć siromašnima ili volonterski centri. Djetetu mlađe životne dobi može se pokloniti multikulturalna lutka (npr.

²⁴ Usp. Krizmanić, Mirjana. Nav. dj. Str. 119.

²⁵ Usp. Slunjski, Edita. Nav. dj. Str. 72.

²⁶ Usp. One hundred and one tools for tolerance: Simple ideas for promoting equity and celebrating diversity. Str. 4-7. URL: https://www.arl.psu.edu/documents/101_tools.pdf (2016-07-21)

Indijska Barbie lutka), igračka ili igra na dar. Nije na odmet ponovno napomenuti da je najviše što roditelji mogu učiniti za dobro svoje djece u pogledu razvoja njihovih humanih vrijednosti, dakako, njihov dobar primjer.

3. 2. TOLERANCIJA U SUSTAVU ODGOJA I OBRAZOVANJA

U vrijeme sve većih globalnih izazova i prijetnji, kao što su nejednakosti, isključivost, nasilje i sektaštvo intenzivirano lokalnim napetostima i sukobima koje potkopavaju ljudsko zajedništvo, učiti živjeti zajedno među svim članovima globalne zajednice postaje sve važnije.²⁷ Upravo zato, pojmovi *tolerancija* te *odgoj i obrazovanje* u suvremenoj pedagoškoj i sociološkoj praksi postaju neodvojivi. To je tako jer je tolerancija preduvjet za uspjeh pojedinca u određenom društvu, unutar određene kulture i zajednice. No, pojedinac se u društveni život ne uključuje izravno, neposredno, već preko posrednih instancija, a jedne od njih su i one odgojno-obrazovnog karaktera.²⁸ U sklopu odgoja i obrazovanja, toleranciju možemo promatrati kroz tri varijacije: obrazovanje za toleranciju, tolerancija u obrazovanju i obrazovanje o toleranciji.

3. 2. 1. OBRAZOVANJE ZA TOLERANCIJU

U Hrvatskoj se obrazovanje za toleranciju ostvaruje kroz niz različitih sadržaja koji su dio *Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo*. Nacionalni program je temelj za odgoj i obrazovanje socijalno kompetentnog djeteta koje će jednog dana postati produktivan član društva. Program je usmjeren na četiri razine ciljeva: ja razina (razvitak samosvijesti, samostalnosti, samopoštovanja, samokritičnosti); Ja i drugi razina (podrazumijeva razvitak poštivanja prema drugima, suosjećanja, suradnje, tolerancije i solidarnosti); Mi razina (odnosi se na društvenu zajednicu i načela pravde, jednakosti, mira, slobode); Svijet kao cjelina razina (očuvanje prirode i čovjekova okoliša te različite dimenzije življenja i svijeta).²⁹ Odgoj i obrazovanje za ljudska prava pretpostavljaju primjenu aktivnih metoda učenja i poučavanja koje se oslanjaju na učenikovo posredno ili neposredno iskustvo, kao što su: radionice, rasprave, suradničko učenje, akcijska istraživanja, igre uloga, društvene akcije. Jedan od najvažnijih čimbenika koji utječu na mjesto koje ljudska prava imaju u odgoju

²⁷ Usp. Learning to live together. URL: <https://en.unesco.org/themes/learning-live-together?language=en> (2016-07-22)

²⁸ Usp. Skledar, Nikola. Tolerancija kao nužni uvjet ljudskog zajedništva i dostojanstva. // Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja 5, 2 (1996), str. 294.

²⁹ Usp. Relja, Jasna. Nav. dj. Str. 343.

i obrazovanju su odgajatelji i učitelji. Općenito se pokazalo da je obrazovanje o ljudskim pravima uspješnije u školama u kojima su učitelji sudjelovali na seminarima i radionicama o tom problemu, koji su imali priliku s drugima raspravljati o načinu obrade te problematike i prikupiti nastavna sredstva.³⁰ Odgoj i obrazovanje za toleranciju uvelike izlazi iz okvira nastavnog plana i programa određene ustanove. Način na koji se odgajatelji i učitelji svakodnevno ophode s djecom i njihovim roditeljima, kao i sa svojim kolegama, odražavaju mjeru u kojoj oni uvažavaju ili ne uvažavaju tuđu različitost, odnosno prakticiraju ili ne prakticiraju toleranciju.³¹ Odgoj za ljudska prava je odgoj za djelovanje, za čin, za zauzimanje stava, za praćenje, za kritičku analizu, razmišljanje, informiranje, za relativiziranje informacija koje se dobivaju putem medija.³² U sklopu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u Hrvatskoj ostvaruju se mnogobrojni projekti uz pomoć međunarodnih organizacija i nevladinih udruga iz Hrvatske i inozemstva³³: Projekt *Odgoj za razvoj, suradnju i toleranciju u školskim i dječjim knjižnicama*; Projekt *poticanja čitanja kroz učenje o toleranciji i nenasilju*; *Oprez djeco, čuvamo se razornih naprava*; Projekt *Građanin i ustav, temelji demokracije*; Projekt *Nenasilno rješavanje sukoba*; *Europa u školi*; *Globe projekt*; Projekt *Eko škola*; Projekt *Škole koje promiču zdravlje*; Akcija *Dani kruha* i mnogi drugi.

3. 2. 2. TOLERANCIJA U OBRAZOVANJU

Brze gospodarske i društvene promjene u Europi znatno su promijenile uloge škola, školskih nadležnih i nastavnika te izazove s kojima se suočavaju. Ti izazovi su povezani s povećanom migracijom, rastom različitosti unutar tijela škole, globalizacijom, novim tehnologijama te promjenama u društvenim i obiteljskim strukturama.³⁴ Odgojno-obrazovni sustavi, od vrtića do škola, sveučilišta te prosvjetne ustanove, još uvijek u okviru svojih sustava nerijetko djeluju na načelima stroge hijerarhije, na dnu koje se nalaze djeca i mladi koji u svojim odnosima imaju opet nekoliko podrazina.³⁵ Već takav položaj djece i mladih pokazatelj je nedostatka tolerancije u odgojno-obrazovnim sustavima. Ukoliko se teži konkretnom smanjenju predrasuda među djecom, stavovi odraslih od presudne su važnosti. Naime, kada

³⁰ Usp. Čačić-Kumpes, Jadranka. *Obrazovanje i tolerancija // Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 5, 2 (1996), str. 312.

³¹ Usp. Slunjski, Edita. *Nav. dj. Str. 76.*

³² Usp. Bosnić, Rossana; Marušić, Jasminka; DeGiuli-Čizmić, Dajna. *Nav. dj. Str. 204.*

³³ Usp. Relja, Jasna. *Nav. dj. Str. 344.*

³⁴ Usp. *Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU.* Str. 30. URL: http://ec.europa.eu/education/library/study/2016/neset-education-tolerance-2016_en.pdf (2016-07-15)

³⁵ Usp. Relja, Jasna. *Nav. dj. Str. 344.*

uprava škole, ravnatelji, administratori, nastavnici i roditelji vrednuju individualnost djece, njihovu raznolikost i pružaju podršku odnosima među različitim skupinama, djeca imaju tendenciju više se angažirati u međukulturalnim odnosima i te veze postaju učestalije i produktivnije. Da bi djeca shvatila vrijednost i značenje ljudskih prava i tolerancije, nadležni u školi to moraju primjenjivati unutar uprave škole, a nastavnici unutar svog razreda. Jednako su važni odnosi između učenika, odnos između nastavnika i učenika kao i odnos uprave škole i učenika. Mnoštvo je primjera netolerancije na svim komunikacijskim razinama, bilo da se radi o odnosu učenik-nastavnik (prepiranje s nastavnikom oko ocjena, ogovaranje nastavnika, ometanje sata, ruganje nastavniku), odnosu nastavnik-učenik (nepravedno ocjenjivanje, komunikacija samo s miljenicima u razredu, kolektivno kažnjavanje učenika, vrijeđanje učenika, vikanje) ili odnosu učenik-učenik (vrijeđanje psovanje, omalovažavanje, svađa, fizički obračuni).³⁶ UNICEF-ov program *Stop nasilju u školama*, koji je zaživio na području Hrvatske, bitno je utjecao na promjenu sustava vrijednosti u školama i svakako je ogledni primjer za nastavak djelovanja u tom smjeru.³⁷ Nadalje, kvalitetni međuljudski odnosi temelj su za daljnje usvajanje znanja i vještina u odgoju i obrazovanju potrebnih za djelovanje u određenoj zajednici i društvu, osnova čega je ostvarivanje niza odgojno-obrazovnih zadataka. Ti zadaci odnose se na: stjecanje znanja o ljudskim pravima, znanja o ljudskom ponašanju, svijesti o vlastitim stavovima, uvida u strukture koje određuju odnose među ljudima, znanja o značajkama rasizma i fašizma, svijesti o međuovisnost ljudi, skupina i nacija, svijesti o vrijednostima vlastite kulture i tomu slično.³⁸ Isto tako, potrebno je podsjetiti na to da odgoj i obrazovanje o vrijednostima pretpostavljaju aktivnu komunikaciju škole i zajednice. Osjećajno i kognitivno učenje ovog područja nedvojbeno su povezani. Ukoliko su učenici suočeni s povredama ljudskih prava u društvu u kojem žive, odgojno-obrazovni trud ustanova ostat će izoliran i stoga uglavnom neučinkovit.

3. 2. 3. OBRAZOVANJE O TOLERANCIJI

Obrazovanje o toleranciji počinje od najmlađe životne dobi. Djeca uče po modelu i često se poistovjećuju sa osobama iz svoje okoline. Kasnije, na to učenje utječu društvene ustanove, šira zajednica te sustav medija. Učenje o toleranciji usko je povezano s učenjem morala i usvajanjem osnovnih zajedničkih vrijednosti na kojima se gradi pluralno društvo,

³⁶ Isto, str. 345.

³⁷ Usp. Jindra, Ranka; Škugor, Alma. Odgoj za mir - prevencija nasilja. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/402811.Odgoj_za_mir.pdf (2016-08-15)

³⁸ Usp. Čačić-Kumpes, Jadranka. Nav. dj. Str. 315.

odnosno društvo koje uključuje priznavanje važnosti pojedinačnih i grupnih identiteta. Zajedničke temeljne vrijednosti na kojima se gradi pluralno društvo tiču se odnosa među ljudima (odnosa između pojedinaca, grupa, naroda, temeljenih na poštivanju ljudskog dostojanstva i ljudskih prava), odnosa između naroda i kulture (poštivanja kulture i kulturne raznolikosti), odnosa između ljudi i prirode (poštovanja prema Zemlji).³⁹ U osnovi zajedničkih vrijednosti je promišljanje i djelovanje o toleranciji na individualnoj razini, tj. na razini svakodnevnog ponašanja pojedinaca, jer tu se zapravo rađa i razvija tolerancija, koja će na višoj razini uključiti i druge narode, vjere ili rase.⁴⁰ Najčešće se obrasci ponašanja u svakodnevnom životu prenose na grupnu ili opću razinu, pri čemu velik broj pripadnika jednog naroda može njegovati određeni stav o drugom narodu. Primjerice, prema rezultatima istraživanja *Imidž Bosne i Hercegovine i njezinih građana u Hrvatskoj i Srbiji*, može se zaključiti kako Hrvati Bosance češće smatraju zabavnima, poštenima i skromnima, a manje naprednima i tradicionalnima, dok Hercegovce više smatraju tradicionalnima, naprednima i snalažljivima, a manje skromnima, zabavnima i poštenima.⁴¹

4. DJEČJE KNJIŽNICE I PROMICANJE TOLERANCIJE

Aktivno sudjelovanje u izgradnji i razvoju pravednijeg, demokratičnijeg i tolerantnijeg društva, kroz pristup znanju, idejama i mišljenjima, danas se smatra sastavnim dijelom knjižničarske profesije. Knjižnice svih vrsta imaju jednako važnu ulogu u promicanju društvene osjetljivosti, ali sukladno njihovoj misiji i neposrednim zadaćama, to mogu činiti na drugačije načine.⁴² Dječja knjižnice problematici tolerancije prema različitostima najčešće pristupa kroz svoje posebne programe, ali i kroz sudjelovanje u određenim projektima. Kada je riječ o posebnim programima, radi se o osmišljavanju i provođenju pedagoško-animatorskih aktivnosti koje obrađuju teme tolerancije, različitosti, ljudskih prava, demokracije, nenasilja, suradnje i tomu slično. U projektima se više knjižnica udružuje radi postizanja zajedničkog cilja, u ovom slučaju, poticanja tolerancije. Međunarodna inicijativa *Dia* (Diversity in action) posljednjih 20 godina djeluje u svrhu promicanja važnosti pismenosti za djecu svih jezičnih i kulturnih sredina. U sklopu inicijative, brojne knjižnice pronalaze načine kako raznolikost zajednice približiti njezinim članovima. Primjerice, Atenski Regionalni Knjižnični Sustav u Georgiji održao je

³⁹ Isto.

⁴⁰ Usp. Krizmanić, Mirjana. Nav. dj. Str. 69.

⁴¹ Usp. Skoko, Božo. Imidž BIH u Hrvatskoj i Srbiji. URL: http://www.bozskoko.com/hrvatski/detalji-vijesti_14/imidz-bih-u-hrvatskoj-i-srbiji_136/ (2016-07-15)

⁴² Usp. Bačić, Edita. Nav. dj. Str. 50.

nastup stručno osposobljenih pripovjedača koji su pričali priče iz tradicionalnog afričko-američkog folklor, dok je Narodna Knjižnica Sioux Center u Iowi predstavila lutkarske predstave s pričama iz Latinske Amerike.⁴³ Kao primjeri dobre prakse u kontekstu projekata u Hrvatskoj mogu se izdvojiti: *Projekt poticanja čitanja kroz učenje o toleranciji i nenasilju* podržan od strane Ministarstva poduzetništva i obrta Republike Hrvatske, ostvaren u sklopu projekta Poduzetništvo u kulturi te Projekt *Odgoj za razvoj, suradnju i toleranciju u školskim i dječjim knjižnicama* kojega je odobrilo Ministarstvo prosvjete i športa RH, a materijalno ga podržavao UNICEF-Ured za Hrvatsku. Praksa je pokazala da posebni programi i projekti imaju utjecaj na promjenu doživljaja knjižnice kod njezinih potencijalnih i aktivnih korisnika. Konkretno, u slučaju Dječjeg odjela Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu, koji je od 1996. godine bio uključen u prethodno spomenuti projekt *Odgoj za razvoj, suradnju i toleranciju u školskim i dječjim knjižnicama*, primijećeno je kako je broj djece korisnika knjižnice provođenjem projekta porastao te da su se djeca aktivnije počela uključivati u sve vidove aktivnosti knjižnice, od organizacije književnih susreta do izložaba i slično, bez straha i predrasuda.⁴⁴ Naime, bilo da se radi o posebnim programima ili pak projektima, za dječje knjižnice je od velike važnosti ostvarivati partnerstva i suradnju s djelatnicima lokalnih odgojno-obrazovnih ustanova, odnosno djelatnicima lokalnih vrtića i škola, kao i stručnjacima iz područja pedagogije i psihologije. Ostvarivanjem razmjene iskustava, znanja i vještina sa djelatnicima drugih društvenih ustanova u zajednici, knjižničari doprinose kvaliteti vlastite svakodnevne prakse rada s djecom, pogotovo u pogledu pristupa suvremenim osjetljivim temama, konkretno, toleranciji.

4. 1. ULOGA DJEČJEG KNJIŽNIČARA U POTICANJU TOLERANTNOG PONAŠANJA

Pred suvremene dječje knjižničare postavljaju se mnogi zahtjevi i očekivanja užega i širega društvenoga okruženja, koji se djelomično poklapaju sa zahtjevima i očekivanjima koja se vezuju uz učitelje. Naime, kao i u slučaju učitelja, i od knjižničara se očekuje se da promišlja o sebi i svom pozivu te postavlja dugoročne ciljeve svoga pedagoškoga djelovanja; da ima znanje o tome kako djeca misle, osjećaju i djeluju; da posjeduje vještine koje povećavaju

⁴³ Usp. Nation's libraries advancing diversity and tolerance on Día's 20th anniversary April 30. URL: <http://www.ala.org/news/press-releases/2016/04/nation-s-libraries-advancing-diversity-and-tolerance-d-s-20th-anniversary> (2016-07-18)

⁴⁴ Usp. Ribičić, Grozdana. Radionice za djecu i mladež u Grdskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu u sklopu projekta *Odgoj za razvoj, toleranciju i suradnju u školskim i dječjim knjižnicama*. // Glasnik 6 (1999), str. 77.

zadovoljstvo i djelotvornost svoga poziva te da posjeduje znanja i vještine koje mogu razviti djetetovo samopoštovanje i sigurnost.⁴⁵ U radu sa djecom u knjižnici, knjižničar se nerijetko nalazi u ulozi odgajatelja, voditelja različitih aktivnosti te animatora pri čemu su od velike važnosti njegove osobne i socijalne vještine. Sposobnost rješavanja sukoba i poticanje suradničkog učenja neke su od odlika socijalnih vještina, dok je kao važne osobne vještine potrebno navesti smisao za humor, komunikacijske vještine, sposobnost poticanja akcija, motiviranost za usvajanje novih znanja i vještina te stalno stručno usavršavanje.⁴⁶ Također, dječji knjižničar mora poštovati različitosti, njegovati kulturne vrijednosti te sustavno razvijati kulturnu svijest i razumijevanje sebe i drugih. Vezano uz to, dječji knjižničar mora prepoznavati i reagirati na rasizam, etnocentrizam i druge oblike diskriminacije koji potiču isključenost određenih pojedinaca ili društvenih skupina.⁴⁷ Naime, svakodnevna praksa pokazuje kako formalno obrazovanje, kojim je osoba stekla zvanje knjižničara, nije garancija ispunjenja očekivanja korisnika, stoga je nužno sustavno jačati knjižničarsku pedagošku kompetentnost i nakon završetka formalnoga obrazovanja. Odnosno, dječjim knjižničarima je potrebno nuditi takve programe permanentnoga stručnoga osposobljavanja koji će podizati razinu njihove pedagoške kompetentnosti u segmentima za koje oni sami, ali i druge osobe iz struke, procjenjuju da su nedostatno kvalitetni.⁴⁸

Pedagoške kompetencije dječjeg knjižničara posebno su važne pri razgovoru s djecom te osmišljavanju i provođenju grupnih aktivnosti za djecu, posebice ako je cilj grupnih aktivnosti razvoj određenih humanih vrijednosti, kao što je primjerice tolerantnost prema različitostima. Knjižničari provođenjem aktivnosti zapravo stvaraju nužne pretpostavke za cjeloživotno učenje, budući da refleksijom prakse razvijaju kapacitete koji će im omogućiti učinkovitu i produktivnu praksu.⁴⁹ Isto tako, razvijaju kritičko mišljenje, angažirano slušanje i gledanje djeteta, komunikacijske i druge vještine. Osim toga, knjižničari tijekom aktivnosti imaju suptilnu i zahtjevnu ulogu mentora, za koju je najvažnije prilagoditi aktivnosti uzrastu i interesima djece, koristiti prikladnu literaturu, igračke i druge potrebne materijale te na umu imati postavljene ishode učenja. Mentorstvo, dakako, uza sebe veže i odgovornost, a odgovornost se ponajprije odnosi na to da knjižničari trebaju biti pozitivan model s kojim će se

⁴⁵ Usp. Kostović-Vranješ, Vesna; Ljubetić, Maja. "Kritične točke" pedagoške kompetencije učitelja. // *Život i škola* 56, 20 (2008.), str. 150.

⁴⁶ Usp. Smjernice za knjižnične usluge za djecu / priredila IFLA, Sekcija knjižnica za djecu i mladež. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 13-14.

⁴⁷ Usp. Competencies for Librarians Serving Children in Public Libraries, 2015. URL: <http://www.ala.org/alsc/edcareers/alscorecomps> (2016-07-15)

⁴⁸ Usp. Kostović-Vranješ, Vesna; Ljubetić, Maja. Nav. dj. Str. 150.

⁴⁹ Usp. Šagud, Mirjana. *Odgajatelj kao refleksivni praktičar*. Petrinja: Visoka učiteljska škola Petrinja, 2006. Str. 36.

najmlađi korisnici identificirati te biti autoritet koji će djeca dobrovoljno slijediti. Jedan od načina na koji djecu možemo učiti da budu tolerantna je da budemo tolerantni prema njima, što zapravo znači uvažavati djetetove jedinstvene karakteristike i obilježja, njegovu osobnost, njegove specifične potrebe i tomu slično. Da bi svojim djelovanjem pozitivno utjecali na razvoj pojedinca kao osobe, a samim time i društva u cijelosti, te održavali ideju o knjižnici kao čimbeniku kulturne demokracije i socijalne inkluzije, dječji knjižničari trebaju voditi računa o nizu čimbenika. Dječji knjižničari u aktivnosti i programe u knjižnici trebaju uključivati djecu svih kultura i običaja, izbjegavati stvaranje spolnih, rodnih, nacionalnih i kulturnih stereotipa te pravovremeno reagirati na bilo koji oblik netolerancije u knjižnici i osuditi ga. Također, dječji knjižničari trebaju prihvatiti činjenicu da su djeca različita, da dolaze iz različitih okruženja, da su obitelji i obiteljske okolnosti različite te da svoje postupke i očekivanja trebaju prilagoditi svakom pojedinačnom djetetu, njegovim sposobnostima i interesima. Sukladno tomu, potrebno je poticati dječji ponos onim što jesu i kamo pripadaju, ukazivati na važnost empatije prema drugome te na poštivanje međusobnih razlika. Poželjno je ne govoriti o djetetovoj obiteljskoj situaciji pred drugima (osim kad se na stručnoj razini raspravlja o problemu) te nikada ne kritizirati izgled ili ponašanje usporedbom s drugim pripadnicima nekih skupina (plačeš kao curica, prljav si kao..., ponašaš se kao mala beba – odvest ćemo te u jaslice).⁵⁰ Osim toga, dječji knjižničari trebali bi poticati zajedničko rješavanje sukoba, gdje djeca daju svoje prijedloge za aktivno razrješenje sukoba. Kako bi dječji knjižničari bili aktivni u promicanju tolerancije i drugih humanih vrijednosti koje se uz toleranciju vezuju, od velike je važnosti da spoznaju ono prema čemu i sami imaju predrasude, shvate da nisu uvijek u pravu te da je njihovo mišljenje samo jedno od mnogih.

4. 2. LITERATURA I IGRAČKE KOJI PROMIČU TOLERANCIJU

U kriterijima za procjenu prvog strukturiranog čitateljskog materijala namijenjenog djeci, odnosno slikovnice, naglašena je važnost estetske komponente, ne samo teksta već i likovnog i grafičkog uređenja. No, katkad, likovno dobre slikovnice i djeci prilagođene priče sadrže niz stereotipa, možda i nevidljivih na prvi pogled. Stereotipi su najčešće vezani uz pripadnost spolu ili drugoj kulturi/narodu, te odnos prema osobama s posebnim potrebama i invaliditetom, koje se često percipira kao manje vrijedne ili manje sposobne. Stručnjaci koji se bave kvalitetom literature za djecu ističu da se kriteriji danas mijenjaju. Drukčiji ljudi i narodi nekada su bili

⁵⁰ Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. a. Str. 60.

prikazivani kao zanimljiv kuriozitet, no danas se predstavljaju kao dio globalne različitosti koja obogaćuje svijet.⁵¹ Dodatni poticaj za aktivno pisanje o temi tolerancije daje i UNESCO koji svake druge godine dodjeljuje *Nagradu za književnost za djecu i mlade u službi tolerancije*, za djela za mlade koja promiču uzajamno razumijevanje, utemeljeno na poštovanju drugih naroda i kultura.⁵² Takve i slične nagrade svakako su svojevrsna smjernica odgajateljima, učiteljima i knjižničarima u prepoznavanju kvalitetne literature na temu tolerancije. Potreba za uvažavanje različitosti prepoznata je i u IFLA-inim smjernicama za knjižnične usluge za djecu u kojima je naglašeno kako uz visoku kvalitetu, primjerenost dobi korisnika te suvremenost, posebnu pažnju treba obratiti na to da literatura odražava raznolike vrijednosti i mišljenja, kulturu lokalne zajednice te daje uvod u globalnu zajednicu.⁵³ Dobar primjer identificiranja literature na temu tolerancije, svakako je *Preporučeni popis slikovnica s anotacijama*, u kojemu su slikovnice raspoređene tematski, a kao jedne od tema su i neprihvaćenost u društvu, tolerancija, netolerancija i uvažavanje različitosti.⁵⁴ U procjeni slikovnica i priča, kao kvalitetnih predložaka za obrade teme tolerancije, dječji knjižničari posebnu pozornost moraju obratiti pozornost na njihov sadržaj. Slikovnice i priče suvremenih tema moraju prikazivati stvarne odnose u današnjoj obitelji i u različitim tipovima obitelji, sve kako bi djeca dobila uvid u raznolikost zajednice u kojoj žive. U literaturi za djecu potrebno je prepoznavati što poručuju slike (a ne mora biti izrečeno u tekstu) te jesu li slike u skladu s onim što poručuje tekst. Vezano uz slike, može se, primjerice, obratiti pozornost na to jesu li svi Kinezi jednaki izgledom (i oni se međusobno razlikuju kao i bijelci), jesu li likovi iz Afrike u slamnatim suknjicama i obojani ratničkim bojama (što sugerira da svi ljudi u Africi žive tako), jesu li banditi i drugi zli ljudi bradati i tetovirani (iako nasilni i zli mogu biti upravo "ljudi iz susjedstva") i tomu slično.⁵⁵ Također, važno je identificirati što u literaturi za djecu rade muški, a što ženski likovi, kakva je podjela poslova te jesu li junaci u pričama uvijek dječaci/muškarci, a djevojčice/žene one koje se dive zbog hrabrosti. U slikovnicama i pričama je također potrebno obratiti pozornost na to kako se prikazuju osobe smanjenih intelektualnih sposobnosti te osobe sa invaliditetom. Konkretno, jesu li oni smanjih sposobnosti u priči ravnopravni ili postoje u priči da bi izazvali sažaljenje te jesu li osobe s invaliditetom i one s posebnim potrebama prikazane tako da se vidi

⁵¹ Isto, str. 64.

⁵² Usp. Pavelić, Ivana. Svjetski i hrvatski dan knjige i autorskih prava. URL: <http://www.algoritam.hr/novosti.asp?p=vijest&id=1759> (2016-06-27)

⁵³ Usp. Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Str. 9. URL: <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services-hr.pdf>. (2016-06-27)

⁵⁴ Usp. Preporučeni popis slikovnica s anotacijama. URL: http://hcd.hr/wp-content/uploads/sites/356/2014/12/hcd_anotirani_popis_slikovnica_07.pdf.(2016-8-30)

⁵⁵ Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. 2005. Str. 64-65.

njihov nedostatak, ali i ističe ono što mogu dobro učiniti ili su prikazani kao tragični likovi koji trebaju izazvati sažaljenje.⁵⁶ Također, bitno je obratiti pozornost na prikazivanje ljudi Trećeg svijeta ili nekih manjina, odnosno jesu li prikazani u sumornim pričama punim problema i bez životne radosti, s velikim brojem djece ili se prikazuju pozitivne strane njihove svakodnevice.

Uza slikovnice i priče, za mlađe korisnike dječje knjižnice, važnu ulogu imaju i igračke. Kada se govori o promicanju tolerancije, trebalo bi obratiti pozornost na to da, primjerice, scenske lutke koje knjižnica posjeduje u svom fondu predstavljaju različite rase i kulture, djecu i odrasle s posebnim potrebama, različitost ljudi i krajeva.⁵⁷ Isto tako, knjižnica bi trebala posjedovati materijale iz svakodnevnog života koji mogu pomoći u uprizorenju određenih priča na temu različitosti, npr. štap za starije ljude ili naočale. Isto tako, u približavanju drugih kultura djeci, mogu poslužiti glazbeni instrumenti, suveniri, likovni pribor, uporabni kućni aparati i tomu slično.

4. 3. PROMICANJE TOLERANCIJE KROZ UREĐENJE PROSTORA DJEČJE KNJIŽNICE

Bez obzira na dob, djeca bi trebala knjižnicu doživljavati kao otvoreno, privlačno, uzbudljivo i sigurno mjesto. U idealnim okolnostima, knjižnice bi za usluge namijenjene djeci trebale imati zaseban prostor koji se lako prepoznaje (posebno je namješten, uređen i obojen) i razlikuje se od drugih dijelova knjižnice.⁵⁸ U uređenje prostora dječje knjižnice bilo bi korisno uključiti njezine korisnike, djecu, i prihvatiti njihove prijedloge u prikupljanju materijala za uređenje. Mnoštvo je ideja kako prostor može odražavati određene ideje i biti prilagođen aktivnostima koje se održavaju u knjižnici. Kada je u pitanju poticanje tolerancije, moguće je na vidljivo mjesto u knjižnici izložiti naslove koji govore o temi tolerancije ili šalju poruke o humanim vrijednostima. Isto tako, zidovi mogu biti ukrašeni na brojne načine: fotografijama djece i njihovih obitelji, fotografijama na kojima se vide običaji lokalne sredine ali i kulturnih manjina koje u njoj žive, predmetima i rukotvorinama; slikama ljudi oba spola u različitim radnim ulogama u kući i izvan nje; slikama starijih ljudi koji ih pokazuju u nekim aktivnostima i poslovima, slikama različitih obitelji (s jednim roditeljem, s više djece, više generacijskih...); slikama osoba sa invaliditetom i osoba s posebnim potrebama u raznim aktivnostima i igri.⁵⁹

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto, str. 63.

⁵⁸ Usp. Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Str. 10.

⁵⁹ Usp. Maleš, Dubravka. Nav. dj. 2005. Str. 61.

Bitno je birati slike koje prikazuju stanje današnjice jer bi slike iz prošlosti mogle iskriviti stvarno stanje. Isto tako, potrebno je izbjeći stereotipiziranje putem slika. Primjerice, jedna slika brojne romske obitelji može stvoriti stereotip prema kojemu su sve romske obitelji brojne, a sve druge nisu. Osim toga, djeca u aktivnostima na temu tolerancije, primjerice povodom *Međunarodnog dana tolerancije*, 16.11., mogu izrađivati crteže ili zajedničke plakate koji potom mogu biti izvješeni i krasiti zidove knjižnice. Također, izvješeni mogu biti radovi djece nastali u radionicama koje su provedene u knjižnici, a tiču se teme tolerancije. Na taj način, djeca aktivno pridonose uređenju knjižnice, ali se i stvaralački izražavaju, što je vrlo bitno u aktivnostima koje se odvijaju u dječjoj knjižnici.

5. RADIONICE KAO ORGANIZACIJSKI OBLIK ODGOJA I UČENJA ZA TOLERANCIJU U DJEČJOJ KNJIŽNICI

5. 1. POJAM RADIONICA

Suvremeno doba karakteriziraju međusobno povezane zajednice s društvenim ustanovama složenih struktura koje zahtijevaju visok stupanj suradnje svojih članova. Suradničko ponašanje u timskom radu postaje imperativ suvremenog doba, pa time i učenje takvog ponašanja postaje jedan od važnih ciljeva odgoja i obrazovanja.⁶⁰ Glavno obilježje suradničkog učenja je rad i učenje u skupinama, pri čemu se naglasak stavlja na ravnopravno sudjelovanje i podjednak doprinos svih članova. Da je suradničko učenje efikasno i produktivno nedvojbeno potvrđuje preko 550 istraživanja na temu suradničkog učenja u posljednjih devedeset godina.⁶¹ Jedan od suvremenih oblika suradničkog i iskustvenog učenja, tijekom kojeg se naglasak stavlja na proces i način rada, a ne na rezultate procesa, jest radionica. Radionicu se nerijetko, kao oblik psihološko-pedagoškog skupnog rada, svrstava u najdjelotvorniju metodu socijalnog učenja, jer su istovremeno svim sudionicima stvoreni uvjeti za stjecanje različitih uvida o sebi, drugima i/ili temi radionice.⁶² Jedno od glavnih značajki radionice je kružna komunikacija, dok broj sudionika radionice najčešće varira od 15 do 20.⁶³

⁶⁰ Usp. Mlinarević, Vesnica; Peko, Anđelka; Vujnović, Marija. Suradničkim učenjem prema zajednici učenja. Str. 289. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/506095.Suradnikim_ucenjem_prema_zajednici.pdf (2016-07-15)

⁶¹ Usp. Dvornik, Dijana. Suradničko učenje: primjeri nekih aktivnosti // Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja 55, 1-2 (2006), str. 68.

⁶² Usp. Jindra, Ranka. Važnost radioničkog oblika rada. Str. 84. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/510604.Microsoft_Word_-_510604.Vaznost_radionickog_oblika_rada.pdf. (2016-07-08)

⁶³ Usp. Martinko, Jasna. Radionica - metoda interaktivnog učenja i poučavanja odraslih. // Andragoški glasnik: glasilo Hrvatskog andragoškog društva 16, 2 (2012), str. 165.

Tijekom radionice se mogu ispreplitati različiti oblici učenja. Uz aktivnu metodu učenja koja se odnosi na razvoj intelektualnih i motoričkih sposobnosti, pojavljuje se metoda iskustvenog učenja koja podrazumijeva stjecanje osobnog iskustva u kontekstu određenog novog sadržaja. Sudionici unutar grupe uče i po modelu promatrajući aktivnosti drugih članova ili pak voditelja radionice što nerijetko utječe na njihovu vlastitu motivaciju i postupke.

Dječja knjižnica provedbi radionica pristupa na kreativan način, koristeći literaturu i materijale za djecu kao poticaj izražavanju, djelovanju i učenju. Tijekom radionica u dječjoj knjižnici važno je koristiti literarne predloške koji su tematski vezani uz temu radionice. Na taj način, potiče se čitanje i zainteresiranost za pisani medij, ali u isto vrijeme se na kreativan način pristupa određenoj temi.

5. 2. REALIZACIJA RADIONICE

U kontekstu odgoja za nenasilje, suradnju i zajedništvo, konkretno provedbu radionica na tu temu, potrebno je istaknuti važnost sinteze metoda i sadržaja koji se primjenjuju. Voditelj radionice odgovoran je za to da metode budu u suglasju sa postavljenim ciljevima i ishodima učenja, kao i sa potrebama, vještinama i razinom iskustva pojedinih sudionika. Knjižničar pri vođenju radionica treba nastojati dosljedno provoditi nenasilne metode: kloniti se moraliziranja, presuđivanja, dokazivanja, uvjeravanja, natjecanja te biti svjestan mogućnih razlika u kulturi, tradiciji i vjerovanjima sudionika radionice.⁶⁴ Drugim riječima, radionice nisu mjesto za promoviranje osobnih stavova ili interesa. Na samom početku, knjižničar započinje radionicu sa nekoliko riječi o sebi. To se, primjerice, može odnositi na to da izrazi što ga je ponukalo da odabere pojedine aktivnosti ili tomu slično. Isto tako, predstaviti se mogu i djeca, budući da su grupe djece u knjižnicama često promjenjivog karaktera, čime se u početku može smanjiti potencijalna napetost te stvoriti osnova za nastavak upoznavanja između djece. Nakon upoznavanja, knjižničari i sudionici zajedno dogovaraju poštivanje nekih osnovnih načela/pravila kojih će se svi pridržavati, npr., *Nema vođe, svi mogu biti voditelji; Dok jedna osoba govori, druge slušaju, i nakon nje se mogu javiti za riječ; Svatko ima pravo na svoje mišljenje, čak i ako se drugi s njim ne slažu; Svaki prijedlog je dobrodošao; Nema glupih pitanja.* Nakon toga, knjižničar jasno izvijesti djecu o broju, redoslijedu i sadržaju predviđenih aktivnosti te što jasnije formuliра instrukcije, tako da djeca točno znaju što očekuju i što se od

⁶⁴ Usp. Uzelac, Maja; Bognar, Ladislav; Bagić, Aida. Budimo prijatelji: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju: pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina. Zagreb: Slon, 1944. Str. 20.

njih očekuje. Knjižničar radionicu započinje uvodnim razgovorom ili igrom opuštanja, u središnjem dijelu provodi aktivnosti koje su glavna tema radionice, a završnom se aktivnosti cjelina zaokružuje.⁶⁵ Tijekom svih aktivnosti, djeci valja omogućiti da sami, kroz vlastiti doživljaj, dođu do svojih iskustva i tumačenja: bilo naših postupaka, bilo tuđih ili svojih reakcija, bilo cijelog zbivanja ili pojedine igre. Tek na nekoliko mjesta knjižničar će dati neka dodatna objašnjenja. Osim toga, ako postoje neke vođene aktivnosti koje su jasno fokusirane te mogu izazvati jače emocije, knjižničar će preuzeti na sebe odgovornost za interpretaciju ekspresije. U radionicama za stariju dobnu skupinu djece, pojavljuju se dvije vrste pitanja za razgovor *nakon vježbe/igre*. Prva vrsta se odnosi na samo doživljavanje, a druga na prepoznavanje značenja ili smisla tog doživljavanja.⁶⁶ Kada knjižničar nakon igara ili aktivnosti započne razgovor o tome tko je što doživio, kako se osjećao u ovoj ili onoj ulozi/situaciji, kako je doživio druge, kako se mijenjao tijekom tih odnosa, što ga se posebno dojmilo i slično, valja stvoriti atmosferu u kojoj djeca slušaju i čuje jedno drugo, a ne da svoje riječi i poglede upućuju samo knjižničaru. Da bi djeca razmjenjivala iskustva, a istodobno kroz prepričavanje onoga to je drugi doživio postupno bolje razumjela sebe, knjižničar će to posebno planirati. To može učiniti na nekoliko načina: podijeliti djecu u parove da bi govorili jedno drugome ili može pitanje postaviti svima u krugu pa da odgovara onaj tko želi. Nakon provedbe svih aktivnosti, slijedi evaluacija. Prvi oblik evaluacije je da radionicu vrednuju njezini sudionici, a drugi da knjižničar prati njezinu učinkovitost na temelju dječjeg ponašanja. Najjednostavniji način dječje evaluacije je omogućiti im da kažu kako su se osjećala, što im se sviđalo, a što ne, što bi željela idući put raditi drugačije, pri čemu se stavovi svakog sudionika prema tim pitanjima mogu zapisati na jedan zajednički papir.⁶⁷ Evaluacija se može provesti i različitim anketama, skalama prosudbi stavova, intervjuom, plenarnim raspravama i drugim metodama, koje obuhvaćaju određene aspekte radioničkog rada.⁶⁸ Na taj način djeca, osim aktivnih sudionika, postaju aktivni kreatori budućih radionica, sve radi sustavnog poboljšanja kvalitete knjižničnih programa i usluga za njezine korisnike.

⁶⁵ Isto, str. 19.

⁶⁶ Isto, str. 21.

⁶⁷ Isto, str. 208.

⁶⁸ Usp. Martinko Jasna. Nav. dj. Str. 173.

5. 3. PROSTORNO UREĐENJE I MATERIJALI ZA PROVEDBU RADIONICA

U kontekstu dječje knjižnice, grupne aktivnosti održavaju se u posebno opremljenom zasebnom prostoru koji se prilagođuje ovisno o broju djece i karakteru aktivnosti koje se provode. U prilagođavanju prostora grupnim aktivnostima, inicijalni korak je stolce postaviti u krug, a stolove (ukoliko aktivnosti ne uključuju pisanje ili crtanje) pomaknuti uza zid, budući da je potrebno dosta slobodnog prostora kako bi se svi sudionici mogli kretati, igrati igre uloga i slično. Jedna od odlika grupnih aktivnosti je sjedenje u krugu koje omogućuje da svi sudionici grupe gledaju drugima u lice te da svaki sudionik ima jednaku važnost. Isto tako, olakšana je međusobna interakcija između sudionika te izrada zajedničkih zadataka, koji zahtijevaju doprinos svih sudionika grupe, dok je voditelju omogućen uvid u tijek pojedinih aktivnosti. Za provođenje radionica nije potrebno mnoštvo materijala i pribora. Potrebno je imati ono što je potrebno za kreativni rad: grafičke olovke, drvene bojice, flomastere, pastelne boje, vodene boje, tempere, krede u boji, papire različitih boja i veličina, krep traku, selotejp, škare, tkanine, klupka vune, plastelin i slično.⁶⁹ U suradnji s djecom bilo bi dobro izraditi kostime za različite igre uloga, ili pak lutke koje mogu, primjerice, poslužiti za uprizorenja pojedinih situacija, za koje, inspiracija može biti određeni literarni predložak koji knjižnica posjeduje. Likovi se mogu izrezati i od papira, a njihove siluete prikazati grafoskopom i tako dobiti jedinstveno kazalište sjena.⁷⁰ Dobro će doći i raznovrsna glazbala i glazbena linija budući da se i kroz glazbu, analizirajući značenja tekstova pjesama, može povesti rasprava i donijeti zaključci vezano uz temu tolerancije.⁷¹ Budući da su za radionice nerijetko potrebni i tiskani materijali, kao što su radni listovi, igre uloga, predlošci za evaluaciju, priče, kartice sa situacijama, pjesme, za knjižnicu je nužno da posjeduje fotokopirni stroj. Osim fotokopirnog stroja, poželjno je da knjižnica posjeduje i ploču, platno za projiciranje, pokretna računala, LCD-projektor, fotoaparati, memorijski *stick* te produžne kablove.

⁶⁹ Usp. Uzelac, Maja; Bognar, Ladislav; Bagić, Aida. Nav. dj. Str. 19.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Usp. Teaching About Tolerance Through Music. URL: http://www.educationworld.com/a_lesson/03/lp294-04.shtml (2016-07-22)

6. EMPIRIJSKI DIO

6. 1. AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE

Ideju akcijskog istraživanja potakli su Kurt Lewin i John Collier četrdesetih godina 20. stoljeća. Lewin je smatrao kako nije dovoljno da akademska zajednica razjasni postojeće društvene probleme i iznese opće smjernice, već da spoznaja ima smisla samo ukoliko je povezana s intervencijom - akcijom.⁷² Danas je uočljiv trend u kojem akcijska istraživanja postaju sve prisutniji istraživački pristup.⁷³ Akcijska istraživanja mogu se promatrati kao jasna metodologija koja praktičarima omogućuje dubinsko promatranje problematike poučavanja i učenja, pri čemu se na temelju zaključaka može odlučiti kako poboljšati određenu situaciju i/ili vrednovati učinak određene profesionalne prakse. Akcijsko istraživanje predstavlja kombinaciju sustavne studije, ponekad eksperimentalne, određenog socijalnog problema i namjere da se taj problem riješi. Obuhvaća spiralni proces prikupljanja podataka u skladu s postavljenim ciljevima, kao i akciju čija je svrha implementacija postavljenih ciljeva i procjena rezultata.⁷⁴ Budući da je svrha ove vrste istraživanja unapređenje poučavanja, učenja i djelovanja na točno određenom području koje definiraju i određeni uvjeti, malo je vjerojatno da će se ishodi te akcije moći uopćiti i biti primjenjivi u drugim okolnostima, koje su definirane drugim uvjetima. Nekoliko je temeljnih obilježja po kojima se akcijsko istraživanje razlikuju od uobičajenih oblika tradicionalnog istraživanja. U tradicionalnom istraživanju istraživač je najčešće znanstvenik koji se nalazi izvan područja koje se proučava. Cilj tradicionalnog istraživanja je objasniti ili predvidjeti rezultate pojedine odgojno-obrazovne aktivnosti, pri čemu istraživač pažljivo kontrolira sve pokazatelje u području istraživanja tako da bi mogao izvesti zaključke koji se mogu obznaniti široj javnosti. Vezano uz to, akcijska istraživanja se sve više koriste kao dio nastojanja da ustanove preuzmu ulogu u ostvarivanju određenih promjena, za razliku od tradicionalni istraživanja koja nisu polučila očekivani pristup.⁷⁵ Akcijski istraživač je stručnjak koji vodi učenje, bilo u okviru određene skupine ili ustanove koja je predmet istraživanja, pri čemu se preispituje vlastita profesionalna praksa u svrhu njezinog unaprjeđenja, čime se povećava i vjerojatnost uspješnijeg učenja i djelovanja

⁷² Usp. Bognar, Branko. Kritičko-emancipacijski pristup akcijskim istraživanjima. // Život i škola 6 (2001), str. 50.

⁷³ Usp. Noffke, Susan. Action research: towards the next generation. // Educational Action Research 2, 1 (1994), str. 13.

⁷⁴ Usp. Bognar, Branko. Ostvarivanje suštinskih promjena u odgojnoj praksi posredstvom akcijskih

Istraživanja.

Str.

3.

URL:

http://pedagogija.net/moodle/pluginfile.php/578/mod_page/content/46/Bognar%20%282009%29%20Ostvarivanje%20su%205%20tinskih%20promjena.pdf (2016-08-12)

⁷⁵ Usp. Loftus, John. An action research enquiry into the marketing of an established first school in its transition to full primary status, 1999. Str. 38. URL: <http://www.actionresearch.net/living/loftus/jabcon.doc>. (2016-08-31)

promatrane skupine.⁷⁶ U procesu akcijskog istraživanja važnu ulogu imaju kritička prijateljstva, koja u svojoj osnovi počivaju na argumentiranoj, kritičkoj raspravi s kolegama u ustanovi ili izvan nje radi osvješćivanja vlastitih pogrešaka, vlastite teorije u akciji (koje pojedinac nije sam u stanju prepoznati) i zajedničkog dogovora za nove prijedloge ili akcijske hipoteze koje će primijeniti u praksi u svrhu njenog mijenjanja i unaprjeđenja.⁷⁷

6. 2. POLAZNE VRIJEDNOSTI ZA ISTRAŽIVANJE

U današnjem suvremenom društvu sve veći broj roditelja, odgajatelja, učitelja, profesora i drugih osoba čiji posao uključuje rad s djecom i mladima, susreće se s istim problemom: kako djecu i mlade odgajati i obrazovati u skladu sa humanim vrijednostima te im takve vrijednosti usaditi kao orijentire za njihovo vlastito djelovanje u društvu? Za razvoj tolerancije kod djece veliku ulogu ima okolina o kojoj su djeca zbog kraćeg životnog iskustva ovisnija nego odrasli. Djeca se uče toleranciji gledajući ponašanje ljudi oko sebe i temeljem toga formiraju vlastita mišljenja prema određenim pitanjima. Nerijetko je upravo okolina čimbenik koji pogoduje razvoju netolerantnih ponašanja kod djeca, koja potom postaju dio njihova svakodnevnog ponašanja i djelovanja. Upravo zato, odrasli trebaju na svakodnevnoj razini djelovati na djecu vlastitim pozitivnim primjerom i adekvatnim smjernicama vezanima uz određenu problematiku. Poticanje tolerancije zadatak je svih onih koji se nalaze u neposrednoj blizini djece, da zajedničkim naporima pripreme djecu na snalaženje i djelovanje u svijetu koji obiluje različitostima. Tolerancija je prije svega aktivan odnos prema drugima koji podrazumijeva poštovanje slobode i prava drugih te njeguje pozitivan stav prema različitostima. Osim slobode, tolerancija je zasnovana na još nekim vrijednostima, kao što su: *suosjećanje, prihvaćanje, zajedništvo, solidarnost, suradnja, pomaganje*, što su ujedno i polazne vrijednosti akcijskog istraživanja provedenog u sklopu ovog rada.

6. 3. ISTRAŽIVAČKI PROBLEM

Problem ovog akcijskog istraživanja je da djeca, zbog niza čimbenika, počevši od neadekvatnog odnosa roditelja prema njima, želje za uklapanjem u okolinu, odražavanja širih društvenih utjecaja, razvijaju različite oblike netolerantnih ponašanja. Netolerantna ponašanja kod djece poglavito su posljedica općeprihvaćenih društvenih i strukturalnih okolnosti, što

⁷⁶ Usp. Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika. Str. 13. URL: http://www.azoo.hr/images/razno/Akcijsko_istrazivanje.pdf (2016-08-12)

⁷⁷ Usp. Miljak, Arjana. Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja: Model Savor. Zagreb: Persona, 1996. Str. 41.

upućuje na važnost socijalnog učenja. Kako bi se minimalizirali mogući negativni utjecaji socijalnih učenja, bilo unutar obitelji ili određene kulture, potrebno je razvijati programe koji izravno senzibiliziraju djecu na svekoliku različitost oko njih. Cilj promicanja različitosti je pomoći djetetu da prihvati sebe kao individuu, te mu ukazati na važnost prihvaćanja i poštivanja jedinstvenih značajki kod drugih ljudi. Važno je da svaka ustanova unutar društva prepozna svoju ulogu u promicanju tolerancije te da sukladno vlastitim mogućnostima i dostupnim resursima djeluje u tom pravcu. Sukladno tomu, problemsko pitanje akcijskog istraživanja provedenog u sklopu ovog rada oblikovano je na slijedeći način:

Kako kroz pedagoške radionice u dječjoj knjižnici potaknuti djecu na usvajanje i primjenu tolerantnih oblika ponašanja?

6. 4. CILJEVI ISTRAŽIVANJA I KRITERIJI ZA PROCJENU USPJEŠNOSTI ISTRAŽIVANJA

U Tablici 1 prikazani su ciljevi akcijskog istraživanja i kriteriji prema kojima se procjenjuje uspješnost provedenog istraživanja. Navedeni ciljevi ostvaruju se provedbom aktivnosti raspoređenih u dvije radionice.

Tablica 1. *Ciljevi istraživanja i kriteriji za procjenu uspješnosti istraživanja*

CILJEVI	KRITERIJI
1) poticanje aktivnog slušanja i razumijevanje pročitanog; rad na temelju odabranog teksta	– djeca na temelju pročitanog teksta odgovaraju na postavljena pitanja, sudjeluju u raspravi i izvršavaju grupne zadatke (aktivnost <i>Priča o Vilmi Špigl</i> i aktivnost <i>Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka</i>)
2) identificiranje vlastitih i tuđih pozitivnih osobina	– djeca identificiraju, navode i obrazlažu vlastite pozitivne osobine i pozitivne osobine drugih ljudi (aktivnost <i>Priča o Vilmi Špigl</i> i aktivnost <i>Osobna iskaznica</i>)
3) ostvarivanje suradnje, međuovisnosti i uzajamnosti, pomaganje dragima	– djeca razumijevaju važnost pomaganja drugima (aktivnost <i>Novi u razredu</i>) i međusobno iznose prijedloge za nadvladavanje strahova i bojazni (aktivnost <i>Pozitivna rješenja</i>);

	<ul style="list-style-type: none"> – djeca si međusobno pomažu dajući prijedloge za rješavanje problema drugih (aktivnost <i>Daj da ti pomognem</i>) i uviđaju važnost požrtvornosti (aktivnost <i>Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka</i>); – djeca postižu zajednički dogovor oko odabira i izvedbe pjesme (aktivnost <i>Zajednička pjesma</i>)
4) razumijevanje tuđih emocija, razvoj empatije	<ul style="list-style-type: none"> – djeca izražavaju sposobnost razumijevanja emocija drugih i navode kako bi oni reagirali da se nađu u određenoj situaciji (aktivnost <i>Novi u razredu</i>); – djeca se uživljavaju se u problem drugoga i predlažu što bi oni učinili kada bi imali određeni problem (aktivnost <i>Daj da ti pomognem</i>); – djeca se uživljavaju u emocije i život likova iz pročitanih djela te se praktično izražavaju (aktivnost <i>Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka</i> i aktivnost <i>Priča o Vilmi Špigl</i>)
5) uočavanje sličnosti i razlika sa drugima; razumijevanje i poštovanje razlika među ljudima	<ul style="list-style-type: none"> – djeca identificiraju i navode sličnosti i razlike sa osobama iz svog okruženja, osobama iz drugih zemalja i životinjama (aktivnost <i>Različiti, ali slični</i>)
6) uočavanje potencijalno ugroženih pojedinaca i skupina u društvu	<ul style="list-style-type: none"> – djeca prepoznaju ugrožene pojedince ili skupine u društvu (aktivnost <i>Novi u razredu</i>) i identificiraju stupanj spremanosti na bliskost sa osobama određenih karakteristika (aktivnost <i>Od susjeda do najboljeg prijatelja/ce</i>)
7) postizanje snošljivosti i oslobađanje od stereotipa, predrasuda i diskriminacija	<ul style="list-style-type: none"> – djeca uviđaju uzroke nastanka stereotipa i predrasuda i mogućnosti njihova suzbijanja (aktivnost <i>Pozitivna rješenja</i>) te uviđaju negativne posljedice stereotipa i predrasuda (aktivnost <i>Novi u razredu</i>); – djeca identificiraju stupanj bliskosti na koji bi pristali sa pojedincima koji posjeduju određene karakteristike (aktivnost <i>Od susjeda do najboljeg prijatelja/ce</i>)
8) poticanje pozitivnog ozračja i jačanje grupne povezanosti	<ul style="list-style-type: none"> – djeca zajednički izvode pjesmu po izboru (aktivnost <i>Zajednička pjesma</i>)

6. 5. POSTUPCI PRIKUPLJANJA PODATAKA

Važan korak u provođenju akcijskih istraživanja predstavlja planirano i sustavno prikupljanje podataka o svemu važnom što se događa tijekom procesa realizacije istraživačkog

plana. Za razliku od ostalih istraživačkih pristupa, u akcijskim istraživanjima naglasak se stavlja na konkretnu akciju, tako da prikupljanje podatka služi informiranju sudionika istraživačkog procesa kako bi tijekom cijelog procesa istraživanja mogli unositi potrebne promjene sa svrhom unapređivanje prakse u skladu s postavljenim ciljevima.⁷⁸ Pri tome mogu biti korišteni različiti izvori podataka: intervjui, ankete, dokumentacija, skale procjena, testovi, promatranja i druge. U nastavku teksta navedeni su postupci prikupljanja podataka korišteni u okviru akcijskog istraživanja provedenog u sklopu ovog rada:

- Intervju - strukturirani intervju obavljen je s voditeljicom knjižnice Suzanom Biglbauer prije provođenja radionica radi utvrđivanja dosadašnje prakse Knjižnice po pitanju promicanja tolerancije kao te iskustava Knjižnice vezano uz međusobno uvažavanje i prihvaćanje djece korisnika Knjižnice.
- Anketa - prije provođenja radionica djeca su popunjavala anketne upitnike sa pitanjima zatvorenog tipa radi procjene njihova početnog stupnja tolerancije.
- Istraživački dnevnik - služio je za bilježenje zapažanja tijekom provođenja aktivnosti, što se prvotno odnosi na praćenje vremenskog slijeda svake pojedine aktivnosti, opis bitnih događaja koji kasnije moraju omogućiti čitatelju uživanje u pojedine situacije istraživanja, navođenje poteškoća u provođenju aktivnosti, bilježenje komentara i odgovora djece tijekom rasprava, kao i bilježenje dodatnih pitanja koja su djeca postavljala tijekom aktivnosti.
- Fotografije - fotografiranje se odvijalo tijekom provedbe radionica, a intencija je bila zabilježiti tijek svih aktivnosti.
- Sudjelujuće promatranje - promatrale su se emocionalne reakcije djece tijekom aktivnosti, reakcije djece na postavljena problemska pitanja, međusobne interakcije djece za vrijeme provedbe aktivnosti, kao i stupanj aktivnog sudjelovanja u pojedinim aktivnostima. Sve navedeno promatrano je kako bi se, sukladno dječjim potrebama i željama, aktivno prilagođavao daljnji tijek aktivnosti.

⁷⁸ Usp. Bognar, Ladislav. Akcijska istraživanja u školi. Str. 184. URL: <http://hrcak.srce.hr/26189> (2016-08-05)

- Evaluacija - djeca su putem "evaluacijskih cvjetova" izrazila svoje osjećaje, želje i prijedloge vezano uz provedene aktivnosti.

6. 6. KONTEKST ISTRAŽIVANJA

Akcijско istraživanje provedeno je na Dječjem odjelu Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku u obliku dva susreta, 31. svibnja i 02. lipnja 2016. godine, u sveukupnom trajanju od 230 minuta, što je nešto više od pet školskih sati. Istraživanje je provedeno kroz dvije radionice koncipirane tako da se sastoje od različitih aktivnosti. Svaka od dvije radionice za osnovu ima po jedan tekstualni predložak, uz koji se tematski vežu ostale aktivnosti. Za prvu radionicu odabrano je djelo *Priča o Vilmi Špigl*, koje osim teksta sadrži i brojne ilustracije. Djelo je sadržajno odgovaralo temi prve radionice te je primjereno za djecu ranog osnovnoškolskog uzrasta. Za drugu radionicu odabrano je djelo Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka, autorice Ivane Brlić Mažuranić, čiji kompletni književni opus obiluje porukama tolerancije i prihvatanja. Navedeno djelo nalazi se i u udžbeniku za 3. razred osnovne škole te odgovara kognitivnom stupnju razvoja djece.

U istraživanju je sudjelovao 3. a razred *Osnovne škole Vladimir Becić Osijek* (Slika 1), koji predvodi učiteljica Branka Kranić. Uz Branku Kranić u razredu djeluje i asistentica Ivana Kikić. Razred pohađa 21 učenik, od kojih je 12 djevojčica i 9 dječaka.

Slika 1. Učenici 3.a razreda Osnovne škole Vladimir Becić Osijek

Provođenje radionica sa 3.a razredom dogovoreno je prije održavanja radionica, a postizanju dogovora o terminima provođenja radionica pridonijela je voditeljica Dječjeg odjela, dipl. knjiž. Suzana Biglbauer. Kako 3. a razred do tada nije u cjelini prisustvovao nekim od oblika programa koji se inače odražavaju u Knjižnici, prije provedbe akcijskog istraživanja bilo se potrebno upoznati s djecom te obaviti uvodni razgovor. Uvodni razgovor bio je u obliku *oluje ideja* o pojmu tolerancije, pri čemu su djeca navodila što ih sve asocira na pojam tolerancije, nakon čega je pojam zajednički definiran. Osim definiranja pojma tolerancije, uvodni razgovor od velike je važnosti za nastavak provedbe radionica jer se djecu upoznaje sa svrhom radionica, načinom na koji će se radionice provoditi te pravilima ponašanja i međusobnog ophođenja za vrijeme njihova trajanja. Radionice su provedene u okviru igraonice i igroteke, posebnog prostora u okviru Dječjeg odjela Knjižnice, posebno uređenog i prilagođenog za provedbu pedagoško-animatorskih aktivnosti, što je vidljivo na Slici 2.

Slika 2. Prostorno uređenje Dječjeg odjela Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek⁷⁹

Kako bi se utvrdila dosadašnja praksa Dječjeg odjela vezano uz temu poticanja tolerancije i srodnih tema, prije provedbe istraživanja sa voditeljicom Dječjeg odjela Suzanom Biglbauer proveden je intervju (Prilog 1). Intervjuom je utvrđeno kako je Dječji odjel aktivan u organiziranju kontinuiranih, privremenih i prigodnih programa za razvoj humanih vrijednosti, između ostalih i tolerancije. Provođenju takvih programa ide u prilog i dobra suradnja Dječjeg odjela sa lokalnim udrugama i odgojno-obrazovnim ustanovama. Kada je u pitanju poticanje tolerancije, Dječji odjel najčešće provodi interaktivne, multimedijske radionice

⁷⁹ Igraonica i igroteka. // Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek. URL: <http://www.gskos.unios.hr/?upit=sadrzaj&id=112> (2016-08-27)

biblioterapijskog karaktera, gdje se putem literarnih predložaka prilazi rješavanju određenog problema.

7. PROVEDBA AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Akcijsko istraživanje provedeno je kroz dvije pedagoške radionice: "Ja i drugi" i "Poštuj moju različitost". Radionica "Ja i drugi" započinje podjelom anketnih upitnika za procjenu stupnja tolerancije kod djece, a tematski je usmjerena ka afirmaciji pojedinca (razvoju djetetove ličnosti) i razvijanju odnosa s drugim ljudima, dok je u radionici "Poštuj moju različitost" naglasak na poticanju međudjelovanja i solidarnosti unutar zajednice. Nakon završetka radionice "Poštuj moju različitost" djeca vrednuju provedbu obe radionice.

7. 1. TIJEK PEDAGOŠKE RADIONICE "JA I DRUGI"

U Tablici 2 prikazan je tijek pedagoške radionice "Ja i drugi" pri čemu su detaljnije opisane sve aktivnosti koje čine radionicu, naveden je cilj aktivnosti te postupci prikupljanja podataka za vrijeme provedbe svake pojedine aktivnosti.

Tablica 2. *Tijek pedagoške radionice "Ja i drugi"*

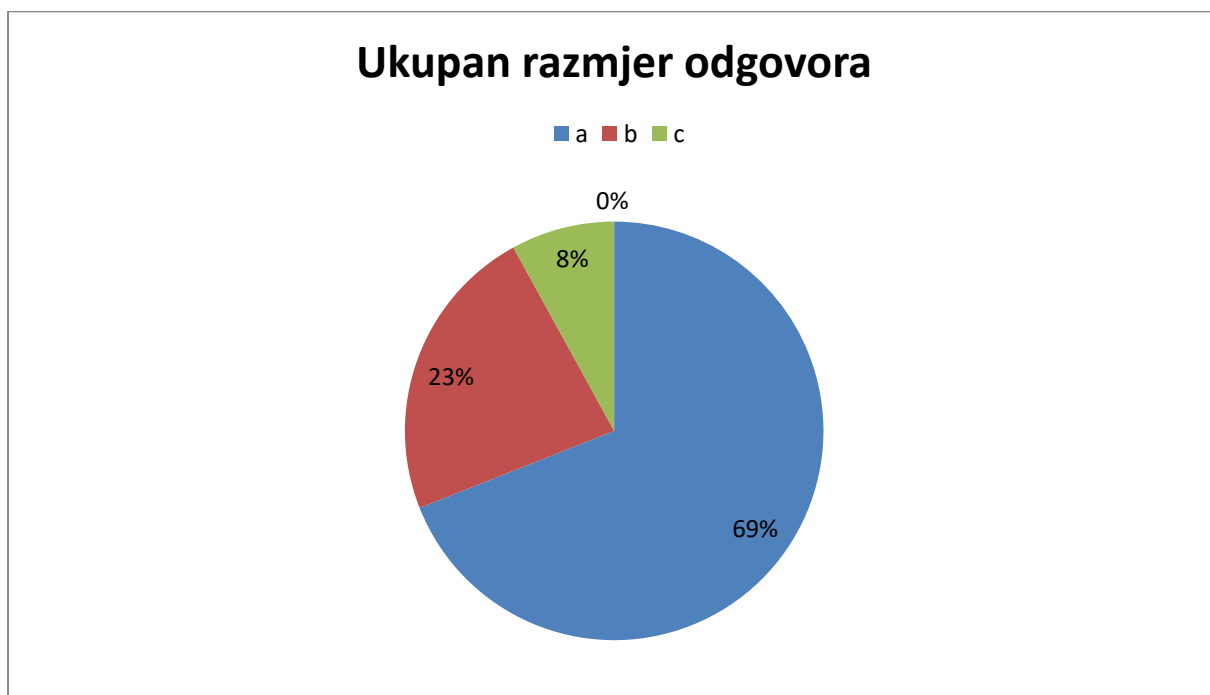
OPIS AKTIVNOSTI	CILJ AKTIVNOSTI	POSTUPCI PRIKUPLJANJA PODATAKA
Pedagoška radionica "Ja i drugi" (31. 05. 2016.) - trajanje 110 minuta		
<p>UPITNIK ZA PROCJENU TOLERANTNOG PONAŠANJA</p> <p>Djeca popunjavaju upitnik za procjenu tolerantnog ponašanja (Prilog 2). Upitnik se sastoji od šest pitanja, a odnose se na postupanja u određenim životnim</p>	<p>– procjena početnog stupnja tolerancije kod djece</p>	<p>– anketa (anketni upitnici)</p>

<p>situacijama. Djeca zaokruživanjem biraju jedan od tri ponuđena odgovora iz svakog pitanja.</p>		
<p>PRIČA O VILMI ŠPIGL</p> <p>Knjižničar započinje aktivnost čitanjem priče <i>Priča o Vilmi Špigl</i> (Prilog 3), a djeca slušaju. Po završetku čitanja priče, knjižničar postavlja pitanja djeci. Iz pitanja se razvija rasprava. Nakon rasprave, djeci se podijele radni listići <i>Zrcalo</i> (Prilog 4) na koji pišu kako vide sebe, odnosno koje osobine posjeduju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – poticanje čitanja i aktivnog slušanja – prepoznavanje vlastitih pozitivnih osobina – razumijevanje vlastitih osjećaja – razvijanje osjećaja empatije za druge ljude – razumijevanje posljedica koje vlastito ponašanje može ostaviti na druge ljude 	<ul style="list-style-type: none"> – istraživački dnevnik – fotografije – radni listići
<p>OSOBNNA ISKAZNICA</p> <p>Djecu se podjeli u četiri grupe. Podjeli im se radni listić <i>Osobna iskaznica</i> (Prilog 5) na koji pišu svoje ime i prezime. Potom svako dijete pošalje svoju osobnu iskaznicu osobi do sebe u grupi koja će potom na nju upisati pozitivne osobine ili misli koje vezuje za tu osobu i poslati dalje da to učine druga djeca u grupi. Nakon što su svi u grupi nešto napisali na osobnu iskaznicu od drugih osoba, i nakon što je osobna iskaznica stigla do svog vlasnika, vlasnik na nju crta simbol ili znak za koji smatra da ga određuje. Svako dijete potom čita što su druga djeca napisala o njemu te što za njega predstavlja nacrtani simbol.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – vrednovanje drugih osoba – usmjeravanje na pozitivne osobine kod drugih osoba – potaknuti na promišljanje o vlastitom identitetu 	<ul style="list-style-type: none"> – fotografije – radni listići

<p>DAJ DA TI POMOGNEM</p> <p>Djeca u krugu pišu na karticu što je problem koji ih u posljednje vrijeme najviše muči. Kartice se stave u ukrasnu kutiju, izmiješaju, te svatko izvuče iz kutije nečiji problem. Ako izvuče svoj, vraća ga i uzima drugi. Svatko cijeloj grupi pročita problem koji je izvukao, kao da je njegov vlastiti (u prvom licu) i kaže način na koji se taj problem može riješiti. Drugi se također mogu uključiti i reći kako bi oni riješili taj problem, dok samo onaj čiji je problem izvučen sluša i ništa ne govori.</p> <p>(Aktivnost preuzeta iz jedinice literature: Uzelac, Maja; Bognar, Ladislav; Bagić, Aida. Budimo prijatelji: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju: pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina. Zagreb: Slon, 1944. Str. 34.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – razumijevanje tuđih problema – potaknuti zajedničko rješavanje problema – potaknuti međusobno pomaganje kod djece 	<ul style="list-style-type: none"> – istraživački dnevnik – fotografije – radovi djece
<p>RAZLIČITI, ALI SLIČNI</p> <p>Djeci se podijeli radni listić <i>Ja i drugi</i> (Prilog 6) i objasni im se da dobro razmisle po čemu su slični, a po čemu se razlikuju od drugih ljudi iz svog okruženja, ljudi iz drugih zemalja, životinja. Djecu se usmjerava da razmisle o pozitivnim osobinama. Nakon što su ispunili radne listiće, raspravlja se o sličnostima i razlikama; komu su najbliži, a od koga se najviše razlikuju.</p> <p>(Aktivnost izmijenjena prema prijedlogu aktivnosti iz jedinice literature: Živković, Željka. Ja to mogu: priručnik za učitelje. Osijek: Nensen dijalog centar, 2002.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uočavanje osobnih sličnosti i razlika u odnosu na druge ljude 	<ul style="list-style-type: none"> – istraživački dnevnik – fotografije – radni listići

7. 1. 1. INTERPRETACIJA

Prva pedagoška radionica, naziva "Ja i drugi", započeta je podjelom anketnih upitnika za procjenu trenutnog stupnja tolerancije kod djece. Anketni upitnik (Prilog 2) sastojao se od šest pitanja koja su opisivala moguće situacije iz svakodnevnog života, a svako pitanje imalo je tri ponuđena odgovora (odgovor a je indikator tolerantnog ponašanja, odgovor b je indikator tolerantnog ponašanja, ali ne nužno i konkretnog djelovanja, odgovor c je indikator netolerantnog ponašanja). Anketom je utvrđen visok stupanj tolerancije kod djece, što je vidljivo iz Grafa 1. Pri ispunjavanju upitnika bilo je potrebno voditi računa o tome da djeca međusobno ne razgovaraju, tj. da samostalno ispunjavanju upitnik te da što iskrenije odgovore na pitanja, neovisno o tome što misle da se od njih očekuje, što im je tijekom ispunjavanja anketnih upitnika više puta ponovljeno.

Graf 1. Rezultati anketnog upitnika za procjenu tolerantnog ponašanja kod djece

Nakon što su svi anketni upitnici ispunjeni, uslijedila je aktivnost *Priča o Vilmi Špiگل*. Aktivnost *Priča o Vilmi Špiگل* kao osnovu je imala tekstualni predložak, odnosno djelo *Priča o Vilmi Špiگل* (Prilog 3), autorice Melite Rundek, ilustratora Dražena Jerabeka. Aktivnost je počela čitanjem istoimenog djela, a po završetku čitanja djela djeci su postavljena pitanja na koja su spremno odgovorila:

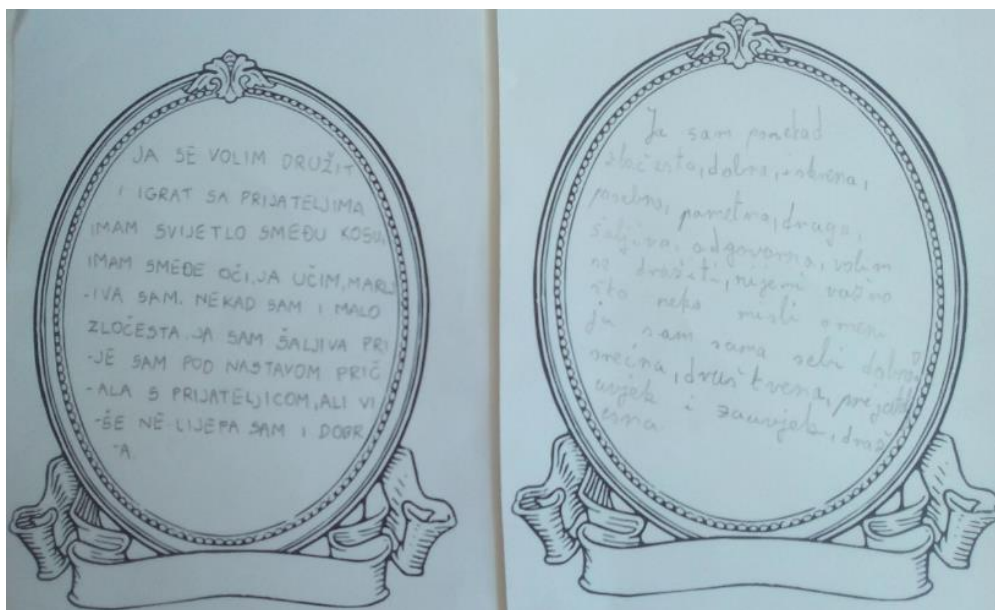
- a) Po čemu su oči Vilme Špigl posebne? *"Oči su posebne jer su od stakla i svi ljudi se vide u njima.; "Posebne su jer drugi sebe vide u njima."*
- b) Što su drugi vidjeli u Vilminim očima? *"Drugi su vidjeli u njima svoja lica i ružne osobine.; "Drugi su vidjeli u očima ono što se njima na njima samima ne sviđa."*
- c) Kako je okulist pomogao Vilmi Špigl? Čemu ju je naučio? *"On joj je rekao da se ne obazire tko joj što govori.; "Okulist joj je napravio naočale da ju više nitko ne može vrijeđati."*
- d) Jeste li netko od vas nekada bio ljut pa nekoga povrijedio? *"Pa jesam, ja sam jednom bila ljuta pa sam vikala na sestru, a zapravo nisam htjela.; "Jednom smo se posvađali na satu tjelesnog jer smo bili umorni."*
- e) Kako se vi osjećate kada Vas netko vrijeđa? *"Kada me netko vrijeđa osjećam se jako ružno i to ne treba raditi.; "Osjećam se tužno jer smo onda u svađi."*

Iz postavljenih pitanja razvila se rasprava iz koje se moglo zaključiti kako djeca nemaju tendenciju ka tome da osuđuju druge ljude. Djeca su svjesna da ljudi često reagiraju burno jer se u tom trenutku zbog nečega osjećaju loše i da to ne mora imati direktnu vezu s njima. Također, u razgovoru s djecom došlo se do zaključka kako je jako bitno biti svjestan svojih dobrih osobina i ponositi se svojim uspjesima. *"Da bi bili dobri s drugima, moramo sebi biti dobri"*, zaključila je djevojčica iz razreda. Također, u razgovoru je istaknuto kako naglasak u interakciji s drugim ljudima treba biti na njihovim dobrim osobinama, jer nitko nije savršen i svi imaju pravo ponekad pogriješiti.

Nakon razgovora, svako dijete dobilo je radni listić *Zrcalo* (Prilog 4) ispunjavanje kojeg je imalo za cilj provjeriti kako djeca doživljavaju same sebe te potaknuti njihovo samovrednovanje i samopoštovanje. Naime, mnogi ljudi nisu svjesni da ne vrednuju dovoljno sebe jer su te osjećaje potisnuli, pa možda i prekrili obrambenim stavom i željom za nekom vrstom moći. Samopouzdanost ponašanje ne znači nužno i samopoštovanje. Bolji pokazatelj samopoštovanja je koliko istovremeno pojedinci poštuju i druge ljude.⁸⁰ Loše mišljenje o samome sebi ne dopušta stvaranje dobrog mišljenja o drugima. Štoviše, od negativnog poimanja sebe pojedinci obično nastoje pobjeći tako što će omalovažavati druge, što nikako ne pogoduje razvoju tolerancije. Vezano uz to, djecu se uputilo da na radne listiće *Zrcalo* upišu svoje pozitivne osobine. Osim svojih pozitivnih osobina (npr. *veseo/la, pametan/na, duhovit/a, marljiv/a, poslušan/a, radoznan/a...*), neka djeca su upisivala i svoje negativne osobine (npr. *"nekad sam lijen", "ja sam ponekad zločesta"*), karakteristike svoga fizičkog izgleda (*"imam*

⁸⁰ Usp. Muk, Kosjenka. Ljubomora. URL: <http://www.mentor-coach.eu/HR/articles/Ljubomora.html> (2016-08-03)

smeđu kosu i crne oči", "na sebi imam narančastu majicu i bijele patike", "jedno oko mi je šareno"...), radnje iz svakodnevnog života (npr. "volim jesti sladoled", "volim crtati", "volim ići u školu"...), te ljude iz svog okruženja koji su im dragi (npr. "volim svoje prijatelje"). Za vrijeme ispunjavanja radnih listića *Zrcalo* moglo se primijetiti kako su djeca bila jako udubljena u rad i da im je to bilo zanimljivo. Sva djeca su uspješno ispunila svoje radne listiće i po završetku ponosno pročitala napisano.

Slika 3. Popunjeni radni listići *Zrcalo*

Sljedeća aktivnost bila je *Osobna iskaznica* i provedena je u četiri grupe. Aktivnost je započeta podjelom radnih listića *Osobna iskaznica* (Prilog 5) na koji je bilo potrebno upisati svoje ime i prezime. Nakon toga, svako dijete prosljedilo je svoju osobnu iskaznicu drugim članovima grupe kako bi napisali na osobnu iskaznicu nešto o njemu. Djeci je to bilo jako zanimljivo i bila su sretna jer je naglasak bio da drugi napišu njihove pozitivne osobine, za koje možda prije nisu ni znali da bi im ih netko od školskih kolega pridodao. Zanimljiva je raznolikost atributa kojima su se djeca međusobno opisivala, primjerice: *radišan*, *pametna*, *dobrodušan*, *šaljiv*, *velikodušan*, *dobronamjeren* i tomu slično. Kada je osobna iskaznica ponovno stigla do svog vlasnika, on je morao na nju nacrtati svoj simbol, odnosno nešto što smatra da ga predstavlja, što je prikazano na Slici 4.

Slika 4. Popunjeni radni listići *Osobna iskaznica*

Osobna iskaznica na Slici 4. gore lijevo prikazuje simbol smješka. Na upit o tome što simbol za nju predstavlja, M. je odgovorila: *"Ljudi mi govore da uvijek imam osmeh na licu i da sam uvijek vedra."* Osobna iskaznica na Slici 4. gore desno prikazuje dvobojnu šarenicu oka. Na upit o tome što simbol za nju predstavlja, E. je odgovorila: *"Pogledaj moje oči, one su dvobojne"*. Osobna iskaznica na Slici 4 dolje lijevo prikazuje simbol sportske odjeće. Na upit o tome što simbol za njega predstavlja, L. je odgovorio: *"Ja se najviše volim baviti karateom."* Osobna iskaznica na Slici 4 dolje desno prikazuje simbol mjeseca. Na upit o tome što simbol za nju predstavlja, L. je odgovorila: *"Moje ime na latinskom jeziku znači mjesec."* Dobiveni podaci ukazuju na to da su djeca uspješno identificirala pozitivne osobine kod drugih te uspješno nacrtala i objasnila simbol koji smatraju da ih određuje.

Nakon aktivnosti *Osobna iskaznica*, uslijedila je aktivnosti *Daj da ti pomognem*, cilj koje je bio ukazati na mogućnost zajedničkog rješavanje problema te mogućnost traženja pomoći od drugih. Također, kroz aktivnost se ukazivalo na važnost pomaganja drugima te važnost suosjećanja s drugima u određenim životnim situacijama. Neki od problema koja su djeca navela sa pripadajućim ponuđenim rješenjima su:

- a) *"Strah me mraka i horora."* - *"Neka zamoli roditelje da kraj kreveta ima malu lampu koju će upaliti ako se uplaši tokom noći."*; *"Neka razgovora sa roditeljima ili prijateljima o tom*

strahu, sigurno se i oni nečega boje."; "Slikovnica Ja se mraka ne bojim za pročitati."; "Ne gledati horor filmove. Umjesto horora, pogledati crtić, zanimljivu seriju ili komediju."

- b) *"Budem među zadnjima na krosu." - "Neka vježba dan prije svakog krosa ili neka ide na trčanje sa prijateljima."; "Neka pita prijatelje kako se oni pripremaju za kros."; "Neka traži savjet od učiteljice kako da bude bolji idući put."*
- c) *"Stalno kišem i ne mogu prestati puhati nos." - "Piti puno čaja i jesti puno voća i povrća.; Puno ležati u krevetu."; "Posjetiti doktora".*
- d) *"Muči me postupak iz matematike." - "Pitati nekoga od školskih kolega da nam pomogne prije ispita."; "Pitati na satu učiteljicu ako nešto nije jasno da nam dodatno pojaśni."; "Svaki dan kod kuće vježbati matematiku."*
- e) *"Brat me zadirkuje i govori mi ružne riječi." - "Lijepo mu reći kako nas smeta to kako se ponaša prema nama."; "Ne govoriti njemu nazad ružne riječi jer će izbiti svađa."; "Reći mami ili tati kako se on ponaša prema nama".*

Aktivnost je pokazala kako su neka djeca navela da ih muče isti problemi, primjerice, troje djece je napisalo kako se boji svog uspjeha na testu iz engleskog, pri čemu je predloženo da se ta tri učenika ubuduće prije ispita okupe pa sa nekim od učenika koji bolje znaju engleski uče za ispit. Što se tiče radne atmosfere za vrijeme aktivnosti, djeca su pokazala veliku zainteresiranost za traženje rješenja na probleme drugih te su ponudila brojne korisne savjete.

Slika 5. Djeca se javljaju za riječ tijekom aktivnosti *Daj da ti pomognem*

Posljednja aktivnost radionice *Ja i drugi*, bila je *Različiti, ali slični*, a pri provedbi aktivnosti su se koristili radni listići (Prilog 6). Djeci je bio zadatak napisati po čemu su slični, a po čemu se razlikuju od oca, majke, brata, sestre, Afrikanca, Kineza, Eskima i mačke. Za svaku ponuđenu stavku djeca su mogla navesti više odgovora. Djeca su uspješno odradila zadatak, identificirajući brojne sličnosti i razlike u odnosu na druge ljude iz svog okruženja, ljude iz drugih zemalja, životinje. Djeca su navela da su ocu najbližnja po očima, majci, bratu i sestri po licu, Afrikancu po poznavanju pjesme *Salibonani*, Kinezu po konzumiranju riže, Eskimu po nošenju tople odjeće zimi, a mački po tome što je živo biće. Zanimljiva je sličnost koju su djeca utvrdila sa Afrikancem. Naime, iz razgovora sa djecom se moglo zaključiti kako su u okviru predmeta glazbena kultura naučila pjesmu naziva *Salibonani*, što na zulu jeziku (nigersko-kongoanskom jeziku), kojim se govori u Južnoafričkoj Republici, znači *pozdrav*. Pjevanje pjesme *Salibonani* u okviru razredne nastave jedan je od izvrsnih primjera primjene multikulturalnosti u obrazovanju, kojim se učenike upoznaje s drugim kulturama svijeta: Afrike, Azije te Sjeverne i Južne Amerike. Na taj način učenike se potiče na aktivan odnos prema kulturi učenika imigranata.⁸¹ Također, djeca su u sklopu aktivnosti i otpjevala pjesmu *Salibonani*, za koju su imali pripremljene i pripadajuće plesne pokrete. Za istaknuti je važno i da je učiteljica tijekom provedbe aktivnosti uputila na učenicu kojoj su roditelji razvedeni te savjetovala da se promotre njezini odgovori po pitanju sličnosti i razlika sa ocem. Naime, moglo se primijetiti kako je djevojčica prostore namijenjene identificiranju sličnosti i razlika sa ocem ostavila nepopunjenima, a na pitanje "*Zašto je tomu tako?*", odgovorila je da ona nema ništa zajedničko sa svojim ocem. Nakon tog odgovora, djevojčica je upitana *je li se ikada smijala sa svojim ocem te bi li to moglo biti uvršteno u polje sličnosti*, nakon čega je djevojčica na trenutak ušutjela te sa smiješkom odgovorila: "*Da, moglo bi*", i upisala *smijanje* pod zajedničko sa ocem. Što se razlika tiče, djeca su navela kako se od oca najviše razlikuju po godinama, od majke po kosi, od brata po visini, od sestre po ponašanju, od Afrikanca po boji kože, od Kineza po očima, od Eskima po načinu života, od mačke jer posjeduje rep. Nakon što su sva djeca ispunila svoje radne listiće, uslijedila je rasprava, sve kako bi djeca čula mišljenja drugih te dodatno proširila svoja stajališta vezano uz zadanu problematiku.

⁸¹ Usp. Sam Palmić, Renata. Tradicijska glazba u udžbenicima glazbene kulture u zbilji multikulturalne osnovne škole. // Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja 64, 2 (2015), str. 313.

7. 2. TIJEK PEDAGOŠKE RADIONICE "POŠTUJ MOJU RAZLIČITOST"

U Tablici 3 prikazan je tijek pedagoške radionice "Poštuj moju različitost" pri čemu su detaljnije opisane sve aktivnosti koje čine radionicu, naveden je cilj aktivnosti te postupci prikupljanja podataka za vrijeme provedbe svake pojedine aktivnosti.

Tablica 3. *Tijek pedagoške radionice "Poštuj moju različitost"*

OPIS AKTIVNOSTI	CILJ AKTIVNOSTI	POSTUPCI PRIKUPLJANJA PODATAKA
Pedagoška radionica "Poštuj moju različitost" (02. 06. 2016.) - trajanje 120 minuta		
<p>SLAVKA PLAVKA I ANKA MRGOLJANKA</p> <p>Knjižničar čita priču <i>Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka</i> (Prilog 7) prilikom kojeg primjenjuje vođeno čitanje i čitanje s predviđanjem. Kada zaustavi čitanje, ispituje djecu o detaljima pročitana te vizijama o nastavku priče. Nakon čitanja, djecu se dijeli u četiri skupine: prva grupa nastavlja priču; druga grupa treba zamisliti da se Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka sretnu nakon 10 godina i napraviti strip; treća grupa treba izmijeniti priču dodavanjem novog lika; četvrta grupa treba napisati pismo kojim bi ohrabрили i oraspoločili Anku Mrgoljanku.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – poticanje čitanja i aktivnog slušanja – usmjeravanje na duhovne vrline pojedinca, a ne na fizički izgled i materijalno stanje – uočavanje mogućih obiteljskih situacija i utjecaja obitelji na daljnji razvoj i ponašanje pojedinca – razvijanje svijesti kod djece o potrebi pomaganja drugima 	<ul style="list-style-type: none"> – istraživački dnevnik – fotografije – radovi djece

	<ul style="list-style-type: none"> – promišljanje o požrtvornosti i odricanju za druge ljude 	
<p>NOVI U RAZREDU</p> <p>Djecu se dijeli u četiri grupe. Podijele im se radni listići <i>Biti prihvaćen</i> (ukupno pet vrsta, Prilozi 8-12). Svako dijete unutar grupe ima drukčiji radni listić. Po završetku ispunjavanja, knjižničar proziva iz svake pojedine grupe dijete sa određenim listićem te se, ovisno o problematici dobivenog listića, formiraju nove grupe koje uspoređuju svoje odgovore.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uočavanje potencijalno ugroženih skupina u društvu – uočavanje posljedica neprimjerenog ponašanja na druge osobe – poticanje na pomaganje i suradnju u odnosima s drugim ljudima – uočavanje važnosti empatije u međuljudskim odnosima 	<ul style="list-style-type: none"> – istraživački dnevnik – fotografije – radni listići
<p>POZITIVNA RJEŠENJA</p> <p>Sudionici su podijeljeni u 4 grupe te svaka grupa ima zadatak na velikom listu nacrtati dečka ili djevojčicu te joj/mu dati ime. List papira ima 5 označenih prostora pa svaki član grupe napiše u jedan prostor tko je za njega stran, odnosno bojazni koje ima prema određenim ljudima. Svatko napiše barem dvije takve bojazni. Nakon toga grupa porazgovara i zajedno upiše u lik djevojčice ili dječaka kako će te bojazni savladati. Potrebno je upisivati samo pozitivna rješenja. Po završetku, svaka grupa pokazuje što je napravila.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – identifikacija stereotipa i predrasuda kod djece – nadvladavanje mogućih bojazni i strahova prema drugim ljudima – usmjeravanje na zajedničko rješavanje problema 	<ul style="list-style-type: none"> – istraživački dnevnik – fotografije – radovi djece

<p>(Aktivnost preuzeta iz jedinice literature: Uzelac, Maja; Bognar, Ladislav; Bagić, Aida. Budimo prijatelji: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju: pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina. Zagreb: Slon, 1944. Str. 49-50.)</p>		
<p>OD SUSJEDA DO NAJBOLJEG PRIJATELJA/ICE</p> <p>Djeca dobivaju radne listiće <i>Od susjeda do najboljeg prijatelja/ice</i> (Prilog 13). Djeca moraju razmisliti o navedenim skupinama (npr. nogometni navijač, maneken/ka, invalid) i označiti bi li voljela osobu koja posjeduje navedene karakteristike, kao – susjeda / kolegu u razredu / prijatelja / najboljeg prijatelja/icu. Nakon što su djeca popunila radne listiće odgovori se uspoređuju.</p> <p>(Aktivnost izmijenjena prema prijedlogu aktivnosti iz jedinice literature: Oboji svijet tolerancijom 2011: Prijedlog nastavnih jedinica povodom Međunarodnog dana tolerancije. URL: http://os-mala-subotica.skole.hr/upload/os-mala-subotica/multistatic/57/2011_Zbirka_priprema.pdf (2016-08-30))</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uočavanje stupnja spremnosti na bliskost sa određenim skupinama u društvu – identificiranje sklonosti prema određenim karakteristikama osoba u društvu 	<ul style="list-style-type: none"> – istraživački dnevnik – fotografije – radni listići
<p>ZAJEDNIČKA PJESMA</p> <p>Knjižničar započinje temu omiljene glazbe i pjesama. Djeca se dogovaraju koju će pjesmu zajednički izvesti (otpjevati i otplesati).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – postići zajednički dogovor oko odabira pjesme – zajednička izvedba iste pjesme 	<ul style="list-style-type: none"> – fotografije

7. 2. 1. INTERPRETACIJA

Pedagoška radionica *Poštuj moju različitost* započinje aktivnosti *Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka*, odnosno čitanjem priče Slavka Plavka i Anka Mrgonjanka (Prilog 7), autorice Ivane Brlić Mažuranić. Korištena metodička strategija bila je vođeno čitanje, pri čemu se djelo ne čita u cjelini, već u odlomcima, nakon čega se djeci postavljaju različita pitanja: doslovna ili memorijska pitanja, translacijska pitanja, interpretacijska, aplikacijska, analitička, sintetička ili pak evaluacijska pitanja.⁸² Osim vođenog čitanja, korišteno je čitanje s predviđanjem, tijekom kojega se tekst čita sa stankama na određenim mjestima kako bi djeca predvidjela radnju i potvrdila svoja predviđanja.

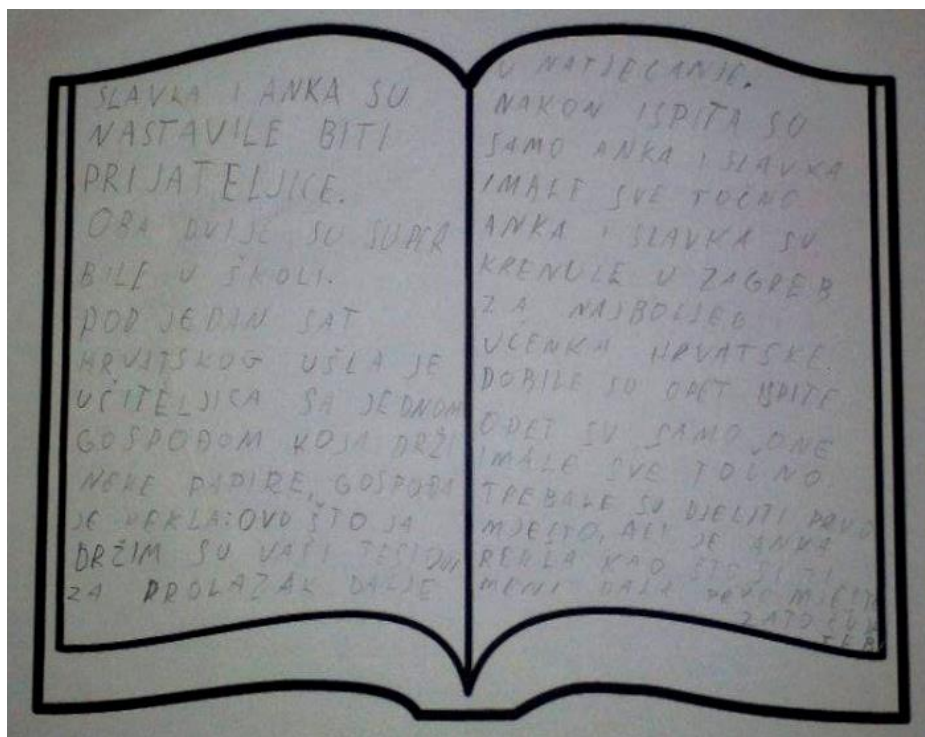
Tablica 4. *Tijek čitanja priče Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka*

PRIJE ČITANJA ULOMKA		POSLIJE ČITANJA ULOMKA
<p>Pročitat ćemo priču Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka. Što mislite, što bi se moglo dogoditi u priči s tim naslovom?</p>	<p>T E K S T</p>	<p>Koji likovi se spominju u priči? Kako biste opisali Slavku, a kako Anku? Po čemu su slične, a po čemu se razlikuju? Određuje li fizički izgled osobnost osobe? S kime Anka živi? Kako biste opisali tu osobu?</p>
<p>Što misliš što će se događati u nastavku priče? Hoće li se Slavka i Anka sprijateljiti ili još više udaljiti?</p>	<p>T E K S T</p>	<p>Je li se dogodilo što si pretpostavio/la? Što je Ankina maćeha došla pitati učiteljicu? Što se mora dogoditi da Anka ode u Zagreb? Kako bi se ti osjećao/la na Ankinom mjestu?</p>

⁸² Usp. Dvornik, Dijana. Vođeno čitanje i čitanje s predviđanjem u praktičnoj primjeni. // Hrvatski 12, 1 (2014.), str. 11.

<p>Što misliš, što će biti dalje s likovima u priči? Što te navodi na takav zaključak? Što misliš kako će završiti priča? Kako bi je ti završio/la?</p>	<p>T E K S T</p>	<p>Jeste li se iznenadili? Jeste li očekivali ovakav kraj? Po čemu se kraj razlikuje od tvog predviđanja? Zašto je Slavka odjednom imala slabije ocjene? Zašto se Slavka žrtvovala za Anku? Jesi li se ti ikada što učinio/la nešto slično za svog prijatelja?</p>
--	----------------------------------	---

Prilikom čitanja priče djeca su bila jako aktivna i jasno izražavala svoja mišljenja i primjere te spremno odgovorila na sva postavljena pitanja, što upućuje na to da su pažljivo slušali prilikom čitanja priče. Nakon čitanja i razgovora, djeca su raspoređena u četiri grupe radila na osnovu teksta: prva grupa je trebala nastaviti priču, druga grupa je trebala zamisliti da se Slavka Plavka i Anka Mrgljanka sretnu nakon 10 godina i napraviti strip (O čemu bi razgovarale? Kako bi njihovi životi mogli izgledati? Što se sve promijenilo i zašto?), treća grupa je trebala izmijeniti priču dodavanjem novog lika dok je četvrta grupa trebala napisati pismo kojim bi ohrabрили Anku i oraspoložili ju. Sve četiri grupe uspješno su odradile dodijeljene zadatke. Na Slici 6. prikazan je uradak prve grupe koja je za zadatak imala nastaviti priču. Ono što je posebno zanimljivo vezano uz taj uradak jest isticanje važnosti uzajamne požrtvovnosti u prijateljskim odnosima, koja je u konkretnom uratku prikazana kroz susretanje Slavke i Plavke na državnom natjecanju gdje Slavka i Plavka postižu jednak rezultat, ali ovaj put Anka Slavki prepušta prvo mjesto jasno joj davajući do znanja zašto to čini.

Slika 6. Uradak prve grupe (nastavak priče Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka)

Sljedeća aktivnost imala je naziv *Pozitivna rješenja*. Djeca su, podijeljena u četiri grupe od po 5 članova, na velikom listu imala zadatak nacrtati dječaka ili djevojčicu te mu/joj dati ime. Osim toga, list papira imao je pet označenih prostora koji su bili predviđeni za to da djeca napišu tko je za njih stran, odnosno bojazni koje imaju prema određenim ljudima. Svako dijete je trebalo napisati barem dvije takve bojazni. Nakon toga, grupa je trebala porazgovarati i usuglasiti se oko mogućih pozitivnih rješenja u svladavanju navedenih bojazni te ih upisati u lik dječaka ili djevojčice. Djeca su navela različite bojazni te predložila načine kako ih savladati, a mogu se izdvojiti sljedeće:

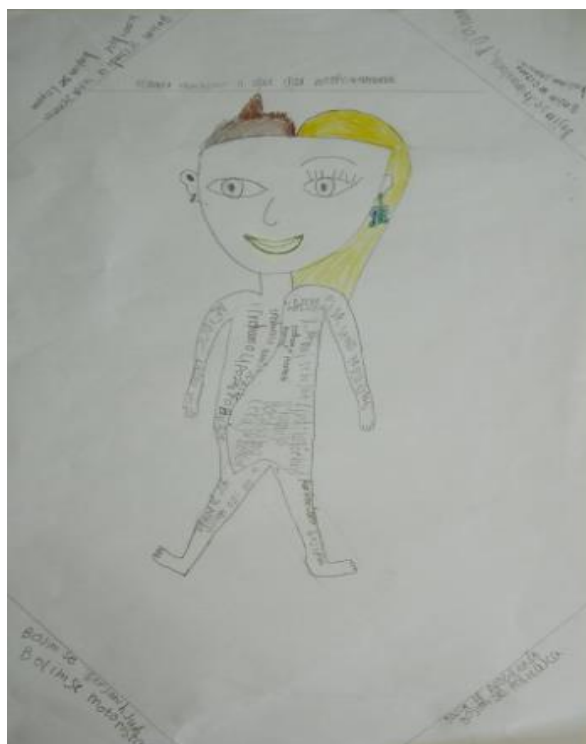
- a) *"Bojim se starih ljudi" - "Starih ljudi se možemo prestati bojati ako popričamo s njima."*
- b) *"Bojim se lopova" - "Lopova se možemo prestati bojati ako pozovemo policiju."*
- c) *"Bojim se motorista" - "Motorista se možemo prestati bojati ako nekoga pitamo da nas provoza na motoru."*
- d) *"Bojim se policajaca" - "Policajaca se možemo prestati bojati tako da shvatimo da je to njihov posao."*
- e) *"Bojim se siromaha" - "Siromaha se možemo prestati bojati ako se sprijateljimo s njima i ako im pomognemo."*
- f) *"Bojim se stranih ljudi" - "Stranih ljudi se možemo prestati bojati ako naučimo strane jezike."*

- g) *"Bojim se ljudi koji su sami u upaljenom kombiju" - "Njih se ne moramo bojati jer oni možda samo nekoga čekaju."*
- h) *"Bojim se Roma" - "Roma se možemo prestati bojati ako nam netko objasni njihove običaje."*

Strahovi, odnosno bojazni koje su djeca navodila, karakteristična su za njihovu dob jer djeca upravo u ranoj školskoj dobi počinju razumijevati značenje događaja, što povećava učestalost njihovih strahova od ljudi iz njihova okruženja, bolesti i smrti.⁸³ Upravo zato, ljudi koji su svakodnevno u neposrednom radu s djecom, od roditelja do odgajatelja ili učitelja, moraju s djecom razgovarati o njihovim strahovima te predložiti djeci tehnike za izražavanje strahova, pri čemu se savjetuju razne vrste likovnog izražavanja. S djetetom je potrebno biti strpljiv i dati mu vremena da se postupno upozna s izvorom svoga straha te mu pomoći da se postupno, svojim tempom, straha i oslobodi. Dakako, djeca najviše uče po modelu te je važno da odrasli izbjegavaju izražavanje vlastitih strahova pred djecom, jer je vrlo vjerojatno da će i dijete razviti taj strah. Primjerice, česta je situacija u kojoj se dijete boji psa jer je taj strah preuzelo iz majčina ponašanja u susretima sa psima.⁸⁴ Nadalje, djeca su i tijekom trajanja aktivnosti, odnosno tijekom zajedničkog crtanja lika uvidjeli važnost tolerantnog ponašanja. Naime, jedna od grupa, koja se sastojala se od dva dječaka i tri djevojčice, nije se mogla usuglasiti hoće li nacrtati lik dječaka ili djevojčice, pri čemu im je rečeno da se moraju sami dogovoriti i odlučiti. Nakon određenog vremena, članovi grupe odlučili su nacrtati lik koji predstavlja polu dječaka-polu djevojčicu, što je vidljivo na Slici 7., čime se postiglo homogeno zadovoljstvo svih članova grupe te ostvarili uvjeti za nastavak rada na zadatku.

⁸³ Usp. Strahovi kod djece, 2015. URL: <http://www.roditelji.hr/jaslice/razvoj/2825-strahovi-kod-djece/> (2016-08-02)

⁸⁴ Usp. Razvojni strahovi kod djece, 2013. URL: <http://www.roditelji.hr/vrtic/2827-razvojni-strahovi-kod-djece/> (2016-08-03)

Slika 7. Uradak koji predstavlja polu dječaka-polu djevojčicu

Sljedeća aktivnost zvala se *Novi u razredu*, a realizirala se putem radnih listića *Biti prihvaćen* (Prilozi 8-12). Djeca su bila podijeljena u četiri grupe i svaki član dobio je jednu vrstu radnog listića. Razlike između radnih listića bile su u tome što je tzv. *novi učenik* u razredu bio: crnac, pretila djevojčica, dijete sa invaliditetom, djevojčica sa pjegicama te djevojčica sa naočalama (okarakterizirana kao "štreberica"). Ono što je bilo zajedničko svim listićima su uvrede na račun novog učenika te postavljena pitanja vezano uz tu problemsku situaciju. Jedno od pitanja za djecu bilo je da opišu kako se osjeća osoba sa slike koju ostali vrijeđaju, a odgovori su, neovisno o vrsti listića, bili veoma slični: *tužno, ljuto, žalosno, preplašeno, uvrijeđeno, jadno, neugodno, povrijeđeno, neprihvaćeno, ugroženo, odbačeno, usamljeno, bez prijatelja*. Također, jedno od pitanja na radnim listićima bilo je napisati što bi njima pomoglo da se u novom razredu osjećaju prihvaćenima, a odgovori su bili: *"da se netko sa mnom druži", "da me netko pita kako si i nešto o meni", "da me nitko ne vrijeđa", "da me drugi prihvate", "da budemo prijatelji"*. Aktivnost je pokazala da su djeca prepoznala kako uvrede i ružne riječi negativno utječu na osobu kojoj su upućene te je izazivala u djeci empatiju, koja je jedna od nužnih pretpostavka za nenasilno ponašanje i kvalitetno rješavanje međuljudskih sukoba, odnosno učenje tolerancije.⁸⁵ Empatija se najčešće definira kao misaono razumijevanje drugog živog

⁸⁵ Usp. Kosić, Alisa. Empatija- važan preduvjet za učenje toleranciji, 2010. URL: http://www.ringeraja.hr/clanak/empatija---vazan-preduvjet-za-ucenje-toleranciji_1026.html (2016-08-03)

bića i čuvstveno uživljavanje u njegov položaj, situaciju ili problem.⁸⁶ Primjera radi, jedna djevojčica je na pitanje sa radnog listića: *Što misliš kako se osjeća djevojčica sa slike?* odgovorila: *"Mislim da se osjeća povrijeđeno i to jako. Voljela bi joj pomoći jer je sama i tužna."* Nakon što su sva djeca ispunila svoje radne listiće, neka djeca bila su prozvana da pročitaju što su napisala te je uslijedio razgovor o primjerima iz svakodnevnog života, koji nalikuju situacijama navedenim na radnim listićima, pri čemu je izjava jednog dječaka bila posebno zanimljiv: *"Ja sam vidio sam kako djevojčici sa naočalama u seriji govore ružne riječi i ne žele se s njom družiti."* Navedena izjava upućuje na potencijalne negativne utjecaje medijskog prostora te se sukladno tomu, djecu nastojalo uputiti na selektivni pristup sadržajima u medijima te na to da ne vjeruju svemu što vide ili pročitaju u tiskanim ili elektroničkim medijima. Također, na upit: *"Živi li u vašem okruženju osoba druge boje kože"*, jedan dječak je odgovorio *kako je na igralištu vidio da se grupa djece nije htjela družiti sa dječakom crne boje kože i da smatra da je taj dječak zbog toga bio potišten*, što upućuje na sagledavanja i razumijevanje tuđih osjećaja.

Potom je uslijedila aktivnost *Od susjeda do najboljeg prijatelja/ce* cilj koje je bio identificirati stupanj spremnosti djece na uvažavanje drugih osoba ovisno o nekim njihovim karakteristikama, pri čemu je korištena skala socijalne distance. Skala socijalne distance namijenjena je mjerenju stupnja bliskosti na koji je pojedinac spreman pristati s pripadnikom neke vanjske grupe.⁸⁷ Skala je sadržavala četiri stupnja bliskosti koji su poredani od manjeg prema većem - susjeda / kolegu u razredu / prijatelja / najboljeg prijatelja. Djeci je zadatak bio procijeniti najveći stupanj bliskosti na koji su spremni pristati s osobama koje su navedene. Djeci su podijeljeni radni listići *Od susjeda do najboljeg prijatelja* (Prilog 13), a po završetku ispunjavanja radnih listića uslijedio je razgovor. Analiza radnih listića pokazala je kako djeca najveću socijalnu distancu izražavaju prema nasilnicima i ovisnicima, o čemu je kasnije uslijedio razgovor. Nešto manja socijalnu distancu izražena je prema političarima, Srbima, nogometnim navijačima te osobama koje slušaju narodnjake. Za stupanj bliskosti prijatelj/ca djeca su se odlučila kada su u pitanju gluhi dječak/djevojčica, Rom/kinja, invalidno dijete, dok je utvrđeno da najveći stupanj bliskosti djeca žele imati sa usvojenim dječakom/djevojčicom, odlikašem/icom, poznatim pjevačem/icom. Iz razgovora koji je uslijedio bilo je razvidno kako su djeca upoznata sa slučajem jedne osobe koja je usvojena te da su neka djeca s njim imala kontakt, što objašnjava zašto je rezultat vezan uz usvojenog dječaka/djevojčicu upravo takav.

⁸⁶ Usp. Krizmanić, Mirjana. Nav. dj. Str. 15.

⁸⁷ Usp. Grgić, Natalija. Ispitivanje izraženosti predrasude prema Romima. Str. 10. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/431/1/GrgicNatalija.pdf> (2016-08-01)

To niti ne čudi jer su istraživanja pokazala kako je kontakt jako važan u smanjenu predrasuda. Konkretno, pokazalo se kako kontakt s osobama s invaliditetom smanjuje predrasude prema njima, što se može postići i neizravnim kontaktom, npr. čitanjem priča o takvim osobama.⁸⁸ U razgovoru s djecom bilo je govora i o postizanju školskog uspjeha, odnosno odličašima, pošto su djeca navela kako najveći stupanj bliskosti, između ostalih, žele upravo s njima. Cilj razgovora bio je ukazati djeci kako lošiji školski uspjeh nije uvijek apsolutni neuspjeh neke osobe, niti garantira da je ta osoba lošija od neke koja je postigla bolji školski uspjeh.

Posljednja aktivnost radionice *Ja i drugi* bila je *Zajednička pjesma*. Cilj aktivnosti bio je opustiti i razveseliti djecu, ali i ukazati na potrebu za postizanjem zajedničkog dogovora. Djeci je zadatak bio da zajednički odaberu pjesmu koju će svi zajedno otpjevati i otplesati. Djeca su odabrala pjesmu *Hajde da ludujemo*, autorice Tajči te spremno odgovorila na zadatak. Pri odabiru pjesme i tijekom izvedbe nije bilo problema što ukazuje na visok stupanj međusobnog razumijevanja među djecom. U izvedbi pjesme sudjelovala je i učiteljica Branka Kranić.

Slika 8. Izvedba pjesme *Hajde da ludujemo*

⁸⁸ Usp. Maričić, Jelena. Teorije i istraživanja predrasuda u dječjoj dobi. // Psiholojske teme 18 (2009), str. 142.

Na kraju druge radionice odrađena je evaluacija provedenih radionica. Smisao dječjeg vrednovanja je dvojak: prvo, dokazuje djeci da su važna i da se cijeni njihovo mišljenje, a drugo, njihovo vrednovanje pokazuje koliko program odgovara njihovim potrebama. Djeca su vrednovala provedbu radionica tako što je svako dijete na jednu laticu napisalo kako se osjećalo i što mu se najviše sviđjelo za vrijeme provedbe radionica. Nakon što je svako dijete vrednovalo radionice, članovi grupe spojili su latice tako da čine cvijet. Cvjetovi sve četiri grupe objedinjeni su na zajednički hamer papir, što je vidljivo na Slici 9.

Slika 9. *Evaluacijski cvjetovi*

Analizirajući izjave u *evaluacijskim cvjetovima* došlo se do zaključka kako su djeca jako zadovoljna provedbom radionica, štoviše nije navedeno niti jedno negativno iskustvo. U nastavku su navedene neke od izjava djece:

"Za vrijeme radionica sam se osjećala radoznalo, lijepo, super, radosno, zaigrano, veselo...Bilo mi je baš lijepo i žao mi je što više nećemo tu ići."

"Pozdrav Mateja. Meni je u radionici bilo zabavno, lijepo, sretno. Ne mogu opisati kako mi je bilo lijepo. Iskreno, nemam riječi. Samo što je ovo zadnji dan radionice, ali već ćemo se vidjeti."

"U radionici sam se baš lijepo zabavila. Bilo mi je jako dobro. Jako volim ovu radionicu."

"Lijepo sam se osjećala u ovoj radionici i jako sam vesela. Radili smo puno tih stvari i bilo nam je jako uzbudljivo. I, vesela sam jako u ovoj radionici."

Povratnu informaciju o provedbi radionica dala je i učiteljice Branka Kranić, koja je bila jako zadovoljna radionicama, kao i razredna asistentica Ivana Kikić, koja je izjavila kako *nije znala da se ovakvi i slični programi provode u dječjoj knjižnici te da će u knjižnicu učlaniti svoju kćer.*

8. KRITIČKI OSVRT NA ISTRAŽIVANJE

Dječji odjel Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku prepoznao je svoju ulogu u promicanju tolerancije, što je potvrdio intervju sa voditeljicom Dječjeg odjela, Suzanom Biglbauer, kojim je utvrđeno kako je Dječji odjel aktivan u provedbi pedagoško-psiholoških radionica za promicanje humanih vrijednosti kod djece, konkretno, tolerancije. Istaknuto je kako se djelatnici Dječjeg odjela rijetko susreću sa predrasudama i stereotipima kod djece, što se može povezati s time da djeca koja dolaze u dječju knjižnicu to čine dobrovoljno. Tijekom intervjua naglašeno je kako je Dječji odjel aktivan u provođenju prigodnih, povremenih i kontinuiranih aktivnosti za promicanje tolerancije, koje se nerijetko ostvaruju u suradnji sa lokalnim vrtićima i školama, ali i lokalnim centrima i udrugama, primjerice Centrom za odgoj i obrazovanje "Ivan Štark" Osijek i Udrugom Down Osječko-baranjske županije i grada Osijeka, što direktno pogoduje uključivanju osjetljivih pojedinaca i skupina u društveni život zajednice. Prilikom provođenja aktivnosti koje promiču temu tolerancije, Dječji odjel koristi prigodne tekstualne predloške te profesionalnu pedagoško-psihološku literaturu koja služi za pripremanje potrebnih materijala. Djelatnici Dječjeg odjela prepoznali su i odgovornost preporuke literature i edukacije, kako roditelja, tako i odgajatelja, učitelja i drugih suradnika koji im se često javljaju upravo zbog toga.

Prikupljeni podaci tijekom provedbe dviju radionica na Dječjem odjelu Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku ukazuju na to da je percepcija sebe i drugih kod djece uključene u istraživanje više usmjerena na "unutrašnje" nego na "vanjsko", odnosno, percepcija djece je znatno više usmjerena na psihološke značajke (primjerice "volim crtati"), nego na fizičke značajke (primjerice "imam smeđu kosu"), što je povezano sa dobi djece (prosječna dob djece uključene u istraživanje je devet godina), za koju je karakteristično da se događaju promjene u doživljavanju sebe i drugih u tom smjeru. Zdravo moralno prosuđivanje kod djece za osnovu ima razvijenu empatiju, koja se kod djece tijekom istraživanja nastojala potaknuti uživljavanjem u životne situacije i emocije drugih, bilo temeljem odabranih literarnih predložaka ili ispunjavanjem radnih listića. Na osnovu toga, moglo se primijetiti da je kod djece

empatija na visokoj razini, i to kada su u pitanju potencijalno ugroženi pojedinci i grupe u društvu, pri čemu su djeca jasno izražavala svoje emocije i osjećaje te davala komentare i prijedloge. Nadalje, djeca su pokazala sposobnost prepoznavanja i poštovanja sličnosti i razlika između sebe i drugih ljudi, pri čemu su više sličnosti uspjela identificirati sa pripadnicima svoje rasne ili etničke skupine. Vezano uz to, više strahova, bojazni, predrasuda i stereotipa djeca su iskazala prema osobama i grupama s kojima nisu imala mogućnost ostvariti nikakav vid kontakta. Navedeno upućuje na to da u djeci strah izaziva ono što im je nepoznato. Također, strahovi, odnosno bojazni koje su djeca navodila, karakteristična su za njihovu dob jer djeca upravo u ranoj školskoj dobi počinju razumijevati značenje događaja, što povećava učestalost njihovih strahova od ljudi iz njihova okruženja. Nadalje, pri izražavanju stupnja bliskosti sa ljudima određenih karakteristika, može se zaključiti kako su djeca vođena socijalno dominantnim stavovima, primjerice, djeca su iskazala da najveći stupanj bliskosti žele imati sa *poznatim pjevačem/icom*, a najmanji sa *nasilnicima* što upućuje na poruke socijalnog okruženja kojemu su izloženi. Što se tiče tolerantnog ponašanja i međusobnog poštovanja kroz rad u grupnim aktivnostima, djeca su pokazala visoku razinu međusobnog uvažavanja i prihvatanja tuđih prijedloga i savjeta, bilo da se radi o rješavanju određenih problema ili pak rada na zajedničkom zadatku.

9. ZAKLJUČAK

U okviru ovog diplomskog rada provedeno je akcijsko istraživanje na Dječjem odjelu Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku koje se odnosilo na poticanje tolerantnog ponašanja kod djece. Polazne vrijednosti istraživanja bile su: *suosjećanje, prihvaćanje, zajedništvo, solidarnost, suradnja i pomaganje*, a istraživački problem definiran u obliku pitanja: *Kako kroz pedagoške radionice u dječjoj knjižnici potaknuti djecu na usvajanje i primjenu tolerantnih oblika ponašanja?* U akcijskom istraživanju postavljeni su određeni ciljevi, koji su se ostvarivali provođenjem odabranih aktivnosti kroz dvije radionice. Postavljeni ciljevi odnosili su se na: poticanje aktivnog slušanja i razumijevanje pročitanog teksta, rad na temelju odabranog teksta; identificiranje vlastitih i tuđih pozitivnih osobina; ostvarivanje suradnje, međuovisnosti i uzajamnosti, pomaganje drugima; razumijevanje tuđih emocija, razvoj empatije; uočavanje sličnosti i razlika sa drugim osobama, razumijevanje i poštovanje razlika; uočavanje potencijalno ugroženih pojedinaca i skupina u društvu; postizanje snošljivosti i oslobađanje od stereotipa, predrasuda i diskriminacija; poticanje pozitivnog ozračja i jačanje grupne povezanosti. Analizom i interpretacijom prikupljenih podataka dobivenih provedbom radionica, odnosno pripadajućih aktivnosti, utvrđeno je kako su postavljeni ciljevi ostvareni, čemu u prilog idu i pozitivne povratne informacije od strane djece sudionika istraživanja te njihove učiteljice koja je nadgledala provedbu. Djeca su tijekom provedbe radionica bila veoma suradljiva i pokazivala su interes za temu tolerancije. Provedene radionice poticajno su djelovale na djecu u pogledu njihova poimanje i doživljavanja tolerancije, što je vidljivo kroz njihove izjave, komentare i praktične radove. Tijekom provedbe radionica djeca su poštovala sva pravila lijepog ponašanja koja su definirana prije provedbe radionica, tako da se provedba odvijala bez teškoća i prema planiranom redoslijedu.

Temeljem interpretacije prikupljenih podataka tijekom istraživanja došlo se do nekoliko temeljnih smjernica za daljnje djelovanje u pogledu poticanja tolerantnog ponašanja kod djece. Istraživanje je pokazalo kako su djeca sposobna vrednovati sebe i druge te suosjećati sa potrebama i problemima drugih. Suosjećanje sa drugima osnova je za razvoj empatije, koja u svojoj srži podrazumijeva razumijevanje i uživljavanje u osjećaje i probleme drugih. Djeca su pokazala visok stupanj empatije, no ono na što istraživanje direktno upućuje je potreba za izlaganjem djece situacijama u kojima će ona moći svoju empatiju sustavno razvijati i jačati. Nadalje, istraživanjem je utvrđeno da su strahovi, predrasude i stereotipi djece uglavnom usmjereni prema pojedincima i grupama iz njihova okruženja, posebno prema onima s kojima

djeca nisu imala određeni kontakt, što upućuje na potrebu za izlaganjem djece različitim socijalnim kontaktima, sve kako bi se kod djece eliminirali strahovi prema nepoznatome i kako bi djeca mogla samostalno rasuđivati. Osim toga, djecu je moguće upoznati sa određenim pojedincima i grupama i kroz posredno iskustvo, primjerice čitanjem određenih priča, slušanjem glazbe ili tomu slično. Isto tako, razvijanju međusobne tolerancije i uvažavanja pogoduje organiziranje grupnih aktivnosti. Istraživanje je pokazalo kako se određena ponašanja (primjerice suradnja) mogu potaknuti putem igre i kreativnog stvaralaštva, čime je postignuto da su djeca kroz grupni rad istraživala određenu temu, dograđivala vlastite spoznaje, stvarala nove ideje te što je najvažnije, zajednički rješavala trenutno aktualne probleme s kojima se susreću. Navedeno upućuje na potrebu za sustavnim potenciranjem grupnih oblika rada, pri čemu važnu ulogu ima i voditelj aktivnosti koji je svojevrsni pomagač, moderator te daje povratne informacije sudionicima u grupama.

Zaključno se može reći kako praksa knjižničarstva 21. stoljeća sve više iznalazi načine kako, osim osiguravanjem pristupa relevantnim informacijama, sudjelovati u izgradnji pravednijeg i tolerantnijeg društva, društva jednakih šansi za sve građane. Jedan od načina da se navedeno ostvari u kontekstu dječje knjižnice jest provođenje akcijskih istraživanja, koja su usmjerena na rješavanje problema, ali su i indikator istraživaču kako da unaprijedi vlastitu stručnu praksu. Na knjižničarima je da ustrajno, u suradnji sa drugim ustanovama, razvijaju programe koji će utjecati na svijest građana u pogledu razvoja moralnih vrijednosti, čime aktivno pridonosenje u izgradnji socijalno-inkluzivnog društva postaje dijelom profesionalne orijentacije knjižničara.

LITERATURA

1. Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika. URL: http://www.azoo.hr/images/razno/Akcijsko_istrazivanje.pdf (2016-08-12)

2. Bačić, Edita. Važnost knjižnica u promicanju društvene osjetljivosti. // Narodne knjižnice i promicanje društvene tolerancije: zbornik radova. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića, 2013. Str. 46-53.
3. Bertoša, Slaven. O toleranciji kroz povijest. // Tabula 12 (2014), str. 41-50.
4. Bognar, Branko. Kritičko-emancipacijski pristup akcijskim istraživanjima. // Život i škola 6 (2001), str. 45-60.
5. Bognar, Branko. Ostvarivanje suštinskih promjena u odgojnoj praksi posredstvom akcijskih istraživanja. URL: http://pedagogija.net/moodle/pluginfile.php/578/mod_page/content/46/Bognar%20%282009%29%20Ostvarivanje%20su%C5%A1tinskih%20promjena.pdf (2016-08-12)
6. Bognar, Ladislav. Akcijska istraživanja u školi. // Odgojne znanosti 8, 1 (2006), str. 209-228.
7. Bosnić, Rossana; Marušić, Jasminka; DeGiuli-Čizmić, Dajna. Odgoj za ljudska prava: projekt "Nenasilno rješavanje sukoba". // Mirisi djetinjstva 14 (2008), str. 203-207.
8. Clipart Kid. URL: <http://www.clipartkid.com/victorian-border-clip-art-victorian-clip-art-borders-clipart-best-ynOgmg-clipart/> (2016-09-11)
9. Competencies for Librarians Serving Children in Public Libraries, 2015. URL: <http://www.ala.org/alsc/edcareers/alscorecomps> (2016-07-15)
10. Čačić-Kumpes, Jadranka. Obrazovanje i tolerancija // Društvena istraživanja 5, 2 (1996), str. 307-319.
11. Dvoraček, Josipa. Povijesni i moralni argumenti za toleranciju: diplomski rad. Zagreb, 2015.
12. Dvornik, Dijana. Suradničko učenje: primjeri nekih aktivnosti // Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja 55, 1-2 (2006), str. 67-71.
13. Dvornik, Dijana. Vođeno čitanje i čitanje s predviđanjem u praktičnoj primjeni. // Hrvatski 12, 1 (2014.), str. 9-25.
14. Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU. URL: http://ec.europa.eu/education/library/study/2016/neset-education-tolerance-2016_en.pdf (2016-07-15)
15. Grgić, Natalija. Ispitivanje izraženosti predrasude prema Romima. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/431/1/GrgicNatalija.pdf> (2016-08-01)
16. Igraonica i igroteka. // Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek. URL: <http://www.gskos.unios.hr/?upit=sadrzaj&id=112> (2016-08-27)

17. Jindra, Ranka, Škugor, Alma. Odgoj za mir - prevencija nasilja. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/402811.Odgoj_za_mir.pdf (2016-08-15)
18. Jindra, Ranka. Važnost radioničkog oblika rada. Str. 81-93. URL: [https://bib.irb.hr/datoteka/510604.Microsoft Word 510604.Vaznost radionickog oblika rada.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/510604.Microsoft_Word_510604.Vaznost_radionickog_oblika_rada.pdf). (2016-07-08)
19. Kostović-Vranješ, Vesna. Ljubetić, Maja. "Kritične točke" pedagoške kompetencije učitelja. // Život i škola 56, 20 (2008.), str. 147-162.
20. Krizmanić, Mirjana. Tolerancija u svakidašnjem životu: psihologija tolerancije. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2003.
21. Kutleša, Stipe (gl. ur.). Natuknica tolerancija. // Filozofski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2012.
22. Learning to live together. URL: <https://en.unesco.org/themes/learning-live-together?language=en> (2016-07-22)
23. Loftus, John. An action research enquiry into the marketing of an established first school in its transition to full primary status, 1999. URL: <http://www.actionresearch.net/living/loftus/jabcon.doc>. (2016-08-31)
24. Maleš, Dubravka. Odgoj za demokraciju u ranom djetinjstvu: priručnik za rad s djecom predškolske dobi na razvoju humanih vrijednosti. Zagreb: Udruženje Djeca prva, 2005.
25. Maleš, Dubravka. Živjeti i učiti prava: odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja. Zagreb: Filozofski fakultet, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, 2003.
26. Maričić, Jelena. Teorije i istraživanja predrasuda u dječjoj dobi. // Psiholozijske teme 18 (2009), str. 137-157.
27. Martinko, Jasna. Radionica - metoda interaktivnog učenja i poučavanja odraslih. // Andragoški glasnik: glasilo Hrvatskog andragoškog društva 16, 2 (2012), str. 165-174.
28. Mijić, Filip. Socijalizacija, socijalna kontrola i devijantnost. URL: [http://www.academia.edu/5118345/SOCIJALIZACIJA SOCIJALNA KONTROLA I DEVIJANTNOST](http://www.academia.edu/5118345/SOCIJALIZACIJA_SOCIJALNA_KONTROLA_I_DEVIJANTNOST) (2016-06-27)
29. Miljak, Arjana. Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja: Model Savor. Zagreb: Persona, 1996.
30. Mlinarević, Vesnica; Peko, Anđelka; Vujnović, Marija. Suradničkim učenjem prema zajednici učenja. Str. 289-294. URL: [https://bib.irb.hr/datoteka/506095.Suradnikim ucenjem prema zajednici.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/506095.Suradnikim_ucenjem_prema_zajednici.pdf) (2016-07-15)

31. Muk, Kosjenka. Ljubomora. URL: <http://www.mentor-coach.eu/HR/articles/Ljubomora.html> (2016-08-03)
32. Nation's libraries advancing diversity and tolerance on Día's 20th anniversary April 30. URL: <http://www.ala.org/news/press-releases/2016/04/nation-s-libraries-advancing-diversity-and-tolerance-d-s-20th-anniversary> (2016-07-18)
33. Natuknica tolerancija. // Hrvatski jezični portal. URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19nURI8&keyword=tolerancija (2016-08-30)
34. Noffke, Susan. Action research: towards the next generation. // Educational Action Research 2, 1 (1994), str. 9-21.
35. Oboji svijet tolerancijom 2011: Prijedlog nastavnih jedinica povodom Međunarodnog dana tolerancije. URL: http://os-mala-subotica.skole.hr/upload/os-mala-subotica/multistatic/57/2011_Zbirka_priprema.pdf (2016-08-30)
36. One hundred and one tools for tolerance: Simple ideas for promoting equity and celebrating diversity. URL: https://www.arl.psu.edu/documents/101_tools.pdf (2016-07-21)
37. Pavelić, Ivana. Svjetski i hrvatski dan knjige i autorskih prava. URL: <http://www.algoritam.hr/novosti.asp?p=vijest&id=1759> (2016-06-27)
38. Preporučeni popis slikovnica s anotacijama. URL: http://hcd.hr/wp-content/uploads/sites/356/2014/12/hcd_anotirani_popis_slikovnica_07.pdf. (2016-8-30)
39. Razvojni strahovi kod djece, 2013. URL: <http://www.roditelji.hr/vrtic/2827-razvojni-strahovi-kod-djece/> (2016-08-03)
40. Relja, Jasna. Tolerancija u sustavu odgoja i obrazovanja. // Napredak 144, 3 (2003), str. 338-347.
41. Ribičić, Grozdana. Radionice za djecu i mladež u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu u sklopu projekta Odgoj za razvoj, toleranciju i suradnju u školskim i dječjim knjižnicama. // Glasnik 6 (1999), str. 70-79.
42. Sam Palmić, Renata. Tradicijska glazba u udžbenicima glazbene kulture u zbilji multikulturalne osnovne škole. // Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja 64, 2 (2015), str. 309-324.
43. Skledar, Nikola. Tolerancija kao nužni uvjet ljudskog zajedništva i dostojanstva. // Društvena istraživanja 5, 2 (1996), str. 293-306.

44. Skoko, Božo. Imidž BIH u Hrvatskoj i Srbiji. URL: http://www.bozoskoko.com/hrvatski/detalji-vijesti_14/imidz-bih-u-hrvatskoj-i-srbiji_136/ (2016-07-15)
45. Slunjski, Edita. Kako djetetu pomoći da ... (p)ostane tolerantno (razumije i prihvaća različitosti): priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje. 2. izd., Zagreb: Element, 2014.
46. Smjernice za knjižnične usluge za djecu / priredila IFLA, Sekcija knjižnica za djecu i mladež. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
47. Strahovi kod djece, 2015. URL: <http://www.roditelji.hr/jaslice/razvoj/2825-strahovi-kod-djece/> (2016-08-02)
48. Šagud, Mirjana. Odgajatelj kao reflektivni praktičar. Petrinja: Visoka učiteljska škola Petrinja, 2006.
49. Teaching About Tolerance Through Music. URL: http://www.educationworld.com/a_lesson/03/lp294-04.shtml (2016-07-22)
50. Trimarchi, Michele; Papeschi, Luciana Luisa. Od tolerancije do prihvaćanja različitosti. // Društvena istraživanja 5, 2 (1996), str. 321-329.
51. Uzelac, Maja; Bognar, Ladislav; Bagić, Aida. Budimo prijatelji: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju: pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina. Zagreb: Slon, 1944.
52. Voltaire. Rasprava o toleranciji. Zagreb: Matica hrvatska, 1997.
53. Vujić, Antun (gl. ur.), Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, XX. Knjiga Ti – Ž, Zagreb: Pro Leksis d.o.o.; Večernji list d.d., 2007.
54. Živković, Željka. Ja to mogu: priručnik za učitelje. Osijek: Nensen dijalog centar, 2002.

PRILOZI

Prilog 1. Transkripcija intervjua

1. Koje odgojne teme su zastupljene u vašem radu s djecom u knjižnici? Na koje načine pristupate obradi takvih tema?

Knjižnica osim što je kulturno središte, ima i određene odgojne zadatke, u razvoju kako djece, tako i mladih čitatelja. Knjižnica pridaje važnost sveukupnom razvoju djeteta, počevši od rada s djecom već od njihova rođenja, kao i sa njihovim roditeljima. Naglasak se stavlja na razvoj emocionalnih, socijalnih i komunikacijskih vještina. Djecu kroz aktivnosti pričanja priča i

slušanja te kroz pedagoške radionice potičemo da osvijeste svoje emocije, da nauče upravljati sa njima, da razvijaju sebe u društvenoj sredini. Tu se dakako onda poveznica stvara i s građanskim odgojem, sa odgojem koje je otvoreno prema različitostima te potiče na humani, demokratski i tolerantan odnos prema društvu i svijetu u kojem živimo. Svoje djelovanje usmjeravamo prema zadovoljavanju niza prava djece, počevši od prava na igru i prava na učenje. Njegujemo pozitivan stav prema kulturno-povijesnoj baštini te ekološkim vrijednostima.

Obradi odgojnih tema pristupamo kroz različite aktivnosti ovisno o dobi djeteta. Za izrazito malu djecu koja tek uče osnovne pojmove radi se o igrama koje kao osnovu imaju određene priče ili igračke, dok se za stariju djecu osmišljavaju složenije radionice, primjerice radionice recikliranja, gdje dijete samim sudjelovanjem uči i postaje svjesno što može samo učiniti. Također, organiziramo kompletne cikluse multimedijских radionica, primjerice o razvoju komunikacijskih i socijalnih vještina. Kako je poticanje čitanja naš osnovni zadatak, često u suradnji s učiteljima organiziramo biblioterapijske radionice, gdje se, putem literarnih predložaka pristupa određenom problemu. Isto tako, provodimo kontinuirane, povremene i prigodne programe, primjerice obilježavanje Međunarodnog dana djeteta ili Tjedna djeteta, Dan sigurnog Interneta te radionice druženja s roditeljima. Roditelji su nam kao ciljana skupina jako važna pri ovakvom načinu odgojnog djelovanja jer su oni prva slika djetetu. Ako roditelj nije sklon nas uvažavati kao autoritet ona mi tu nemamo puno upliva.

2. Koliko važnim smatrate odgoj za toleranciju? Kakvu ulogu dječja knjižnica ima u tom pogledu?

Smatram da je u društvu u kojemu živimo, ali i u cijelome svijetu neophodno raditi sa djecom od njihove najranije dobi. Mislim da time i oni i mi postajemo sretniji i uspješniji, što se onda i na odražava društvo u cjelini.

Dječja knjižnica se u pogledu obrada tema tolerancije uvelike preklapa sa vrtićima i školama jer se djeca već od predškolske dobi susreću s takvim temama. Dječja knjižnica pristupa temi tolerancije kroz igraonice i radionice te kroz organizirane susrete sa vrtićima i školama. U dogovoru sa vrtićima i školama knjižnica pripremi radionicu na određenu temu. To su najčešće biblioterapijske radionice koje su interaktivne i multimedijske pri čemu se nastoji djelovati na osjetila djeteta. Dijete kroz literarni predložak stvara određenu sliku gdje uviđa i prepoznaje određenu emociju ili misao, identificira se s njom, prerađuje ju kroz određeni vid interakcije te daje svoje viđenje ili prijedloge kroz likovno, literarno ili dramsko izražavanje. Na kraju kroz dodatnu interakciju dolazi do svog zaključka.

3. Promičete li u knjižnici odgoj za toleranciju? Na koje načine?

Da, promičemo, kroz sve oblike našeg odgojnog djelovanja. Kroz različite teme uvijek je prisutna i poruka tolerancije i uvažavanja različitosti.

Ono što je zapravo svojevrsna prednost knjižnice naspram škola je da djeca koja dolaze u knjižnicu rade to svojevolsjno, naginju čitanju, promišljanju, imaju radoznalost, vole i žele se izražavati te je s njima najčešće lagano komunicirati. Veća, rekla bih, teškoća se vidi kada dođu

organizirane skupine iz institucionalnih sredina koje nisu u tolikoj mjeri same spremne progovoriti. No, upravo na radionicama koje priređujemo i oni se opuštaju te dolazimo i do njihovih promišljanja. Ako ništa drugo, barem do identifikacije, gdje djeca osjećaju da se i drugima događaju određeni strahovi i emocije, pozitivne i negativne, za koje ih onda učimo kako ih kanalizirati. Važna je poruka koja će na kraju doprijeti do djece.

3. Posjeduje li knjižnica literaturu za djecu usmjerenu ka uvažavanju različitosti? Koristite li ju u odgoju za toleranciju? Ako da, na koje načine?

Posjeduje. Radi se o tekstualnim predlošcima koji sadržajno odgovaraju toj temi, a primjereni su određenoj dobi djeteta. Za teme uvažavanja različitosti pratimo i profesionalnu pedagoško-psihološku literaturu koju koristimo i za pripremanje određenih materijala. Na nama je i odgovornost preporuke literature i edukacija, kako roditelja, tako i odgajatelja, učitelja i drugih suradnika, koji nam se često javljaju upravo zbog toga.

4. Možete li izdvojiti neke aktivnosti ili radionice koje ste održali na temu tolerancije? Na koje načine ste ih proveli?

Mogu reći da uspješno provodimo radionice te da smo u tu svrhu obradili već dosta dijela te da postizemo dobre rezultate. Pri planiranju radionica na temu tolerancije i uvažavanja različitosti vodi se računa o tome kome je namijenjena, koje je raspoloživo vrijeme provedbe, koji je način izražavanja (verbalni ili dramatizacije), hoće li biti uključeni tekstualni predlošci (koji moraju biti u skladu sa dobi djeteta) te koji su željeni ishodi provedbe. Primjerice, radili smo radionice o različitostima za učitelje, od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, kroz obradu lektire na drugačiji način, kroz biblioterapijski pristup, na primjeru djela Tri medvjeda i gitara. Radionica je naglašavala koje su vrijednosti koje svatko od nas posjeduje.

5. Suradujete li u svome radu sa vrtićima i školama u pogledu obrade teme tolerancije ili srodnih tema? Ako da, na koje načine?

Da, imamo jako lijepu suradnju. Zaista se možemo pohvaliti. Suradnja raste iz generacije u generaciju.

6. Jeste li tijekom svog rada u knjižnici uočili netolerantna ponašanja među djecom? Ako da, koja su najučestalija? Što činite u takvim situacijama?

Ne bih željela idealizirati situaciju da netolerantnih ponašanja nema, ali ne bih mogla nešto posebno izdvojiti. Međutim, ako nešto i postoji, to su naznake, ili kod vrlo male djece koja se ne znaju iskontrolirati. U ovakvom okruženju u kojemu postoje pravila ponašanja koja uspijevamo provoditi u našim radionicama i igraonici, isključivo može doći do afirmativne komunikacije koja uključuje prihvaćanje drugih kakvi jesu. Što se tiče tolerancije, radimo na senzibiliziranju, interkulturalnosti, multikulturalnosti. Čitamo na stranim jezicima, radimo festival jezika (na Međunarodni dan materinskog jezika) gdje nastojim spojiti djecu koja govore materinskim jezikom koji ne poznaju druga djeca. Pri tomu, prikazujemo druge kulture, jezike, običaje ka vrijednost. Mislim da radimo u svakom pogledu na tome da prikazemo različitost kao bogatstvo.

7. Ulaze li djeca u knjižnici u sukobe? Ako da, na koji način ih rješavaju? Jeste li ikada posredovali u rješavanju sukoba?

Ne, možda zato što u knjižnicu djeca dolaze svojevolumeno. Ulogu igra i sam prostor, način rada te energija prihvaćanja koju odašiljemo. To djeca prepoznaju. Trudimo se djecu čuti, kada dijete čuješ, kada mu priđeš kao osobi kada slušaš njegove želje, trudiš se pripremiti i odgovoriti na njegove potrebe, trudiš se biti s njima, a ne pored njih, onda se to vraća na isti način. U svakom slučaju, ako se i pojave naznake nekakvog sukob, mi reagiramo odmah vrlo kategoričkim stavom da to nije prihvaćeno. Svakoga tko želi ili pokušava biti agresivan ili destruktivan prema sebi, drugima ili opremi možemo zamoliti da se udalji. Važna je i dobra suradnja s roditeljima, jer ako su oni tolerantni (prije bismo trebali govoriti o netolerantnim roditeljima, a ne djeci), djeca se će isto tako ponašati. Djeca se ponašaju kako im roditelji dozvole.

8. Koje kompetencije knjižničara biste istaknuli kao presudne kada su u pitanju konfliktne situacije među djecom? Na koje načine knjižničari razvijaju takve vrste vještina i kompetencija?

Prije svega jedna širina i otvorenost, u pogledima i prihvaćanju, a drugo profesionalnost. Ako je tolerancija stav naše profesije, naše ustanove, na nama knjižničarima je da to poštujemo o da gradimo takve odnose, prije svega tolerantne, humane, demokratske. Korisnici točno osjećaju gdje su dobrodošli, gdje su im vrata otvorena, osjete energiju prihvaćanja, bez obzira na bilo kakve razlike.

9. Susrećete li se u radu s djecom u knjižnici sa vjerskim, rasnim, etničkim, spolnim i rodnim različitostima? Ako da, na koji način djeca reagiraju prema tim različitostima?

Susrećemo se naravno, čak iniciramo. Ne želimo da bude segregacije, integracija je potrebna djeci. Vrlo često pozivamo djecu iz domova, iz zatvorenih sredina, koja su samim time već na neki način označena kao drugačija da prisustvuju u igraonicama i radionicama. Isto tako, dolaze nam djeca sa određenim fizičkim nedostacima, a ta se suradnja ostvaruje kroz povezivanje s udrugama. Želimo djecu što više dovoditi u situacije da upoznaju, prihvaćaju, prijateljuju i pomažu drugoj djeci. Djeca se vrlo često i brinu o drugačijima. Dobar primjer je kada se jedan dječak u vrtićkoj skupini istakao svojom nepažnjom tijekom priče, nakon čega je bio upozoren. Nakon toga drugo dijete iz vrtićke skupine imenovalo je toga dječaka i reklo kako on ne može sjediti na miru. Znači, oni su svjesni njegove različitosti (radilo se o autističnom dječaku) i toleriraju ga kao takvog. Znaju da se određena pravila na njega ne mogu odnositi.

10. Susrećete li se u knjižnici sa predrasudama i stereotipima među djecom? Ako da, koji su najučestaliji?

Mi se ne susrećemo, iako mislim da je to prisutno u školama.

11. Kako se djeca u knjižnici ponašaju prema djeci s posebnim potrebama?

Naša Knjižnica ima jako dobru suradnju sa lokanim udrugama, pri čemu se mogu istaknuti Udruga Down Osječko-baranjske županije i grada Osijeka te Centar za odgoj i obrazovanje

"Ivan Štark" Osijek. U prostor Knjižnice nekada dođu samo oni, a nekada ih pokušavamo pozvati upravo kada u Knjižnicu dolaze i druga djeca. Svako dijete je radoznalo, djeca primjećuju razlike. Ako se djeci i ne ukaže na neke različitosti ona će sama pitati "zašto on ne može ovo ili ono". I, ako mu odgovoriš razumnim odgovorom, koji njegova dob može prihvatiti, ono će to isto tako prihvatiti. Vrlo jednostavno, što je dijete mlađe sve je jednostavnije, dok starija se djeca, koja već imaju iskustva, znaju i sama postaviti.

12. Jeste li kada kod roditelja djece korisnika knjižnice uočili neke oblike netolerantnog ponašanja? Ako da, koje? Utječu li njihova ponašanja na ponašanja njihove djece?

Da, dogodi nam se s vremena na vrijeme. Različiti modeli roditeljstva određuju i različita očekivanja. Netko vidi knjižnicu kao poligon na kojemu je sve dopušteno, no na nama knjižničarima je da svakog roditelja upoznamo sa pravilima i smjernicama koje važe za knjižnicu. Njihova ponašanja utječu na ponašanja njihove djece, ali jedino što uvijek postoji nada da će to dijete netko od odgajatelja ili šire okoline uspjeti usmjeriti prema drukčijim vrijednostima.

13. Smatrate li da odgoju za toleranciju u svome radu posvećujete dovoljno pozornosti? Ako ne, na koje načine smatrate da biste mogli dodatno produbiti tu tematiku?

Mislim da, da. Svakodnevno se prilagođavamo i unaprjeđujemo, kroz različite seminare te suradnju sa udrugama. Dobrodošlicu dajemo svima.

Prilog 2. Anketni upitnik za procjenu tolerantnog ponašanja kod djece

1. Dogovorio si se s prijateljem da će doći kod tebe preko vikenda, ali on nije došao. Ti ga zoveš i pitaš ga gdje je, a on odgovara da je zaboravio.

Što ćeš učiniti?

- a) Pitat ćeš ga je li moguće da dogovorite neki novi datum susreta i savjetovati mu da si ovaj put pribilježi datum kako ne bi zaboravio.
- b) Neko vrijeme ćeš se ljutiti na njega, ali onda ga ponovno pozvati.
- c) Više nikada ni ti nećeš ići kod njega.

2. Posudio si učeniku iz razreda bilježnicu kako bi prepisao sadržaj jer jedan dan nije bio na nastavi. No, on ti vraća bilježnicu sa nekoliko zamazanih listova.

Što ćeš učiniti?

- a) Popričat ćeš s njim tome što se dogodilo i predložiti da zajedno učiteljici kažete što je bilo.
- b) Njegovo postupak te smeta, ali svakom se može dogoditi.

c) Savjetovati ćeš svojim prijateljima da tom učeniku ne posuđuju bilježnice.

3. Predstavnik si odbojkaškog tima i tvoja ekipa je pobijedila na natjecanju. Nakon utakmice, protivnička ekipa vam upućuje ružne riječi i želi se s vama svađati.

Što ćeš učiniti?

- a) Pokušati spriječiti nastavak vrijeđanja i obratiti se protivničkoj ekipi.
- b) Okupiti svoju ekipu i reći im da se ne obaziru na riječi protivničke ekipe.
- c) Početi vrijeđati protivničku ekipu na isti način.

4. U razred je došao novi učenik koji se doselio iz druge države pa ne priča najbolje hrvatski. Drugi učenik iz razreda ga zbog toga stalno zadirkuje.

Što ćeš učiniti?

- a) Pokušat ćeš razgovarati s njim o tome kako to nije lijepo prema novom učeniku.
- b) Reći ćeš učiteljici.
- c) Nećeš ništa učiniti.

5. Tvoj prijatelj iz razreda kaže kako neće ići na školski izlet i drugi učenici ga počnu zadirkivati kako nije društven. No, ti znaš da on zapravo nema novaca za platiti izlet, ali da bi rado išao.

Što ćeš učiniti?

- a) Predložiti ćeš da se smisli način da i on može ići na izlet.
- b) Reći će mu da zanemari što drugi govore.
- c) Samo ćeš promatrati njihov razgovor.

6. Na satu tjelesne i zdravstvene kulture podijeljeni ste u timove i natječete se u trčanju. Jedan učenik iz tvog tima inače ne može brzo trčati zbog problema sa koljenom te je tvoj tim postigao slabiji rezultat.

Što ćeš učiniti?

- a) Nećeš mu ništa reći, igra je ponekad važnija nego rezultat.

b) Sljedeći put ćeš radije biti s nekim drugim u timu.

c) Optuživat ćeš ga što niste postigli bolji rezultat.

Prilog 3. Sažetak djela *Priča o Vilmi Špigl*

(Sažetak djela preuzet sa: Književni prikaz Ane Đočić: Priča o Vilmi Špigl. URL: http://www.pjesmicezadjecu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=872&Itemid= (2016-07-15)

Priča o Vilmi Špigl

Svi kažu kako je ugodno svijet promatrati kroz ružičaste naočale. Tada nam se sve oko nas, pa i mi sami, činimo lijepim da ljepši ne možemo biti. A to je vrlo ugodno, zar ne?

Ali što biva kad imate čudesne oči, sjajne i zrcalne - kao Vilma Špigl? U njezinim očima ljudi nisu vidjeli nju, malu djevojčicu, nego - sebe! Vidjeli su sve svoje vrline. Ali su vidjeli i sve svoje mane. Vidjeli su svoju dobrotu. Ali su vidjeli i svoju zloću. A kome je ugodno priznati da nije baš sasvim - ružičast? Nikome. I zato su svi oni koji su u Vilminim očima vidjeli svoju ružnu stranu, postajali još gori. Vikali su na nju. I rugali joj se. I sve ono što su vidjeli kakvi su sami, njoj su pripisivali: da je gruba, zločesta i neuredna.

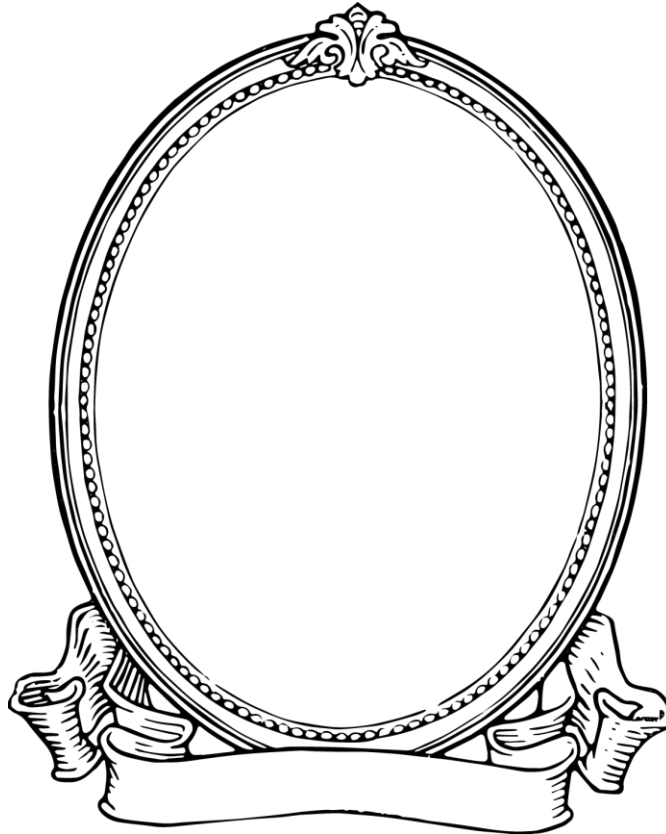
Sve te optužbe bile bi previše i da je Vilma Špigl bila velika, a ne mala, sasvim mala djevojčica. I zato je postala tužna. Jer jedino koga Vilma nije mogla vidjeti u svojim očima bila je ona sama. I zato nije mogla znati kakva je doista (mada je negdje u sebi znala da ništa od onoga što su joj drugi govorili nije istina.)

Nikada ništa u životu ne možemo uraditi baš sasvim sami. Često nam je potreban netko da nam pomogne kad nam je teško, netko tko će nam objasniti ono što sami ne razumijemo. Tako je i tužnoj Vilmi Špigl pomogao jedan smušeni i pomalo smiješni, ali sve u svemu nimalo loš, striček okulist. Iako je bio liječnik za oči, nije on njoj izliječio oči, iako ga je to Vilma Špigl u početku molila (jer je mislila da nešto s njom nije u redu). Ne, ne. On joj je objasnio kako ima tako krasne oči kakve on dotad, u cijeloj svojoj liječničkoj praksi, još nije vidio. Ali joj je pomogao. Na jedan sasvim drugačiji način. Napravio joj je naočale! Ali nisu to bile naočale ni za blizinu ni za daljinu. Ne, ne. Bile su to naočale sa staklima od zrcala u kojima je Vilma Špigl mogla konačno ugledati - sebe!

"Lijepa sam - iznenadila se Vilma Špigl kad se ugledala. - Imam dobre pjegice... I imam iskrice u očima. Kao vila!"

Prilog 4. Radni listić *Zrcalo*

(Radni listić preuzet sa: Clipart Kid. URL: <http://www.clipartkid.com/victorian-border-clip-art-victorian-clip-art-borders-clipart-best-ynOgmg-clipart/> (2016-09-11))

Prilog 5. Radni listić *Osobna iskaznica*

OSOBNNA ISKAZNICA	
<div style="border: 1px solid black; width: 80%; margin: 0 auto; padding: 5px; text-align: center;"> SIMBOL </div>	<p>Ime i prezime: _____</p> <p>Kako me vide drugi? ili Moje osobine.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

Prilog 6. Radni listić *Različiti, ali slični*

(Radni listić izmijenjen prema prijedlogu aktivnosti iz jedinice literature: Živković, Željka. Ja to mogu: priručnik za učitelje. Osijek: Nensen dijalog centar, 2002.)

Procijeni svoje i osobine drugih (nastoj da budu pozitivne)

Po čemu sam sve sličan:

ocu	majci	bratu	sestri	Afrikancu	Kinezu	Eskimu	mački

Po čemu se sve razlikujem od:

oca	majke	brata	sestre	Afrikanca	Kineza	Eskima	mačke

Prilog 7. Književno djelo *Slavka Plavka i Anka Mrgoljanka*

(Preuzeto iz: Brlić-Mažuranić, Ivana. Srce od licitara. Zagreb: Naša djeca, 1994. Str. 25-27.)

bladnom krevetu i mislila o tom kako je Slavica sretna, a još više o tom kako je dobra.

Bilo je to baš pred ispit. Djeca su se igrala za odmor u vrtu, uto čuju glasan razgovor u hodniku. Male djevojke pritrče znalično¹ i pruže glave da čuju šta je, a bila tu među tim znalicama² i Slavka.

U hodniku je stajala Ankina maćeha i govorila s učiteljicom.

»Ne mogu više s tom ljenivicom!« žestila se maćeha. »Ni za kakvu hasan³ da je. Vazda je samo uz knjige. Zato sam Vas došla nešto moliti. Ima u Zagrebu jedan naš imućan rođak, koji je spreman uzeti tu nevolju k sebi i dati je školati, no samo uz uvjet ako kao prva izade iz ovoga razreda. Molim Vas, dakle, ako je moguće, da je promaknete na prvo mjesto.«

Djeca nisu dalje slušala, jer je zazvonilo školsko zvonce, no ulazeći u školsku sobu reče jedna saučenica Anki Mrgoljanki:

»Eto vidiš, možda ćeš u Zagreb na nauke.«

»Da, kad ne bi bilo bogatijih, koje učeći zadaće u toploj sobi i nakon dobre večere lako steku prvenstvo«, reče Anka i baci mrzak pogled na Slavku.

Od toga se dana dogodio čudan preokret sa Slavicom. Njezine su zadaće, doduše uredne, ipak svagda pokazivale dvije do tri pogreške, što prije nije bivalo. Njena je krasopisnica imala mrlja, a kad ju je učiteljica zbog toga u čudu ukorila, zarumenjela se Slavica, te malo da nije propalakala, a ipak joj je pogled nekako zadovoljno sjao. U odgovorima svojim zapela bi najedared i na sve nagovore učitelji-

čine nije znala ili nije htjela dalje da govori. Njeni su redovi u zadnjem mjesecu pred ispit pali svi za jedan stupanj, i – Anka je bila prva učenica u razredu. Njeno je lice sve pomalo gubilo mrki izgled svoj, njene su oči začudeno gledale u Slavicu, kad bi ova iznenada najjednostavniji račun na velikoj ploči pokvarila, a Slavica je opet od ploče kradom gledala Anku i blaženo se smiješila.

Na dan kad su se dijelile svjedodžbe, stupila je Anka nesigurnim, drhtavim korakom pred učiteljicu, koja joj pruži svjedodžbu i zatim je proglasi prvom učenicom u razredu. Ankino se blijedo, tmurno lice zarumenilo i razvedrilo, pa vrativši se na svoje mjesto prišapće Slavici: »Ti si hotimice prepustila prvenstvo meni!« A Slavica joj smijući odvrati: »Ništa zato, dogodine bit ću opet ja prva – ako to ne bude komu drugomu nužnije trebalo!«

I dok je Slavka ostala i u narednom razredu Plavka, prestala je Anka u svojoj novoj postojbini biti Mrgoljanka. Omililo joj je svijet od Slavkine dobrote, pa je i ona postala ljubežljiva i dobroćudna.

¹znalično – radoznalo

²znalice – radoznalke

³hasan – korist

Prilozi 8-12. Radni listići *Biti prihvaćen*

BITI PRIHVAĆEN

Novi učenik u razredu.

1. Opiši što vidiš na slici desno.

Neće se moći ni igrati s nama!

Hej novi, gledaj tu!

On nebi trebao ići u našu školu!

2. Što misliš kako se osjeća dječak sa slike?

Pa otkud sad taj!

3. Kakav učinak na Tina ima Antonelin poziv na igru pod satom tjelesnog?

4. Zamislite da ste na Tininom mjestu. Što bi vam sve pomoglo da se osjećate prihvaćenima u novom razredu?

BITI PRIHVAĆEN

Nova učenica u razredu.

1. Opiši što vidiš na slici desno.

Otkud sad ta?!

Hej nova,
gledaj tu!

Debela!

2. Opiši kako misliš da se osjeća djevojčica sa slike?

Vidi kakvu
ima kosu,
haha.

3. Desno na slici su Marko i Dora. Marka također zadirkuju,

ali mu govore da je premršav. Marko se obratio Dori.

Kakav učinak ima Markov pozdrav i razgovor na Doru?

4. Zamislite da ste na Dorinom mjestu.

Što bi vam sve pomoglo da se osjećate prihvaćenima
u novom razredu?

BITI PRIHVAĆEN

Novi učenik u razredu.

1. Opiši što vidiš na slici desno.

Gleee, crnac!

2. Opiši kako misliš da se osjeća dječak sa slike?

Odakle je on došao?!

Nećemo se s njim družiti!

Baš je čudan !

3. Kakav učinak ima Karlov pozdrav na Rafaela?

4. Zamislite da ste na Rafaelovom mjestu.

Što bi vam sve pomoglo da se osjećate prihvaćenima u novom razredu?

BITI PRIHVAĆEN

Nova učenica u razredu.

1. Opiši što vidiš na slici desno.

Pjegavaaa!

Otkud sad ova?

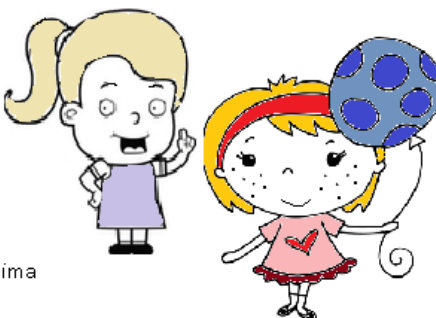

2. Opiši kako misliš da se osjeća djevojčica sa slike?

Presmješna je, gle ju!

Ima lice kao Pipi Duga
čarapa, HAHA.

3. Kakav učinak na Anu ima Milicin pozdrav ?

4. Zamislite da ste na Aninom mjestu.

Što bi vam sve pomoglo da se osjećate prihvaćenima
u novom razredu?

BITI PRIHVAĆEN

Nova učenica u razredu.

1. Opiši što vidiš na slici desno.

2. Opiši kako misliš da se osjeća djevojčica sa slike.

3. Kakav učinak na Lanu ima Emilov pozdrav?

4. Zamislite da ste na Laninom mjestu.

Napišite u oblačić koje riječi novog razrednog kolege bi vam pomogle da se osjećate prihvaćenima u novom razredu.

Štreberica!

Pa otkud sad ta!?

Četverooka!

Hej nova, gledaj tu!

Prilog 13. Radni listić *Od susjeda do najboljeg prijatelja/ice*

(Radni listić izmijenjen prema prijedlogu aktivnosti iz jedinice literature: Oboji svijet tolerancijom 2011: Prijedlog nastavnih jedinica povodom Međunarodnog dana tolerancije.

URL:

http://os-mala-subotica.skole.hr/upload/os-mala-subotica/multistatic/57/2011_Zbirka_priprema.pdf (2016-08-30)

Razmisli o sljedećim skupinama i označi bi li volio/voljela osobu koja posjeduje tu karakteristiku kao – susjeda / kolegu u razredu / prijatelja / najboljeg prijatelja/icu .

	Susjed/a	U razredu	Prijatelj/ica	Najbolji prijatelj/ica
Nogometni navijač				
Rom/kinja				
Nasilnik/ca				
Političar/ka				
Sluša narodnjake				
Poznati pjevač/ica				
Ovisnik/ca				
Osoba prekomjerne tjelesne težine				
Invalid				
Odlikaš/ica				
Glui dječak/djevojčica				
Liječnik/ca				
Srbin/Srpkinja				
Bogataš/ica				
Usvojeni dječak/djevojčica				
Maneken/ka				
Afrikanc				